

COLLECTION

• musical

✓ C / 4

luczkiw
dp
per
00120
RB130274
c.1

ОРАМК

МІСЯЧНИК КУЛЬТУРИ І СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

З М і С Т

- В трагічну хвилину
Суворий і Великий О. Йданович
Євген Коновалець
і Осередньо-Східні Землі Ю. Бойко
Босфор і Дарданели Д. Кирильчук
Спомин про Симона Петлюру
Анатропологічні прикмети
українського народу В. Петров
Думки про консолідацію О. Залізняк
Східня Європа в призмі
книжкових появ ЗДА . . . В. Косаренко-Косаревич
До проблематики образотворчого мистецтва . М. Вич
Чи моральні афоризми В. Державина? . П. Чухрай
З пресового фільму
Культурна хроніка
-

В ТРАГІЧНУ ХВИЛИНУ.

Закордонні пресові агентства «Асошійтед Прес» і ДЕНА принесли звістку, що «Польща, ССР і Чехословаччина склали між собою договір, який звертається проти партизанських груп українських націоналістів, що оперують передусім у південно-східній Польщі. Договір мас на меті спільну боротьбу з тими партизанськими групами.»

Для нас це не було ніякою несподіванкою. Це прийшло як закономірна послідовність політики Москви, що завжди стреміла до загарбання українських земель і знищення їх політичної, духової, господарської і біологічної самобутньої субстанції. Не треба думати, що ціллю наступу, який, належить сподіватись, наступить на підставі проголошеного складення спільногопольсько-чесько-московського договору, є тільки знищення партизанських, підпільних чи політично противних совєтському режимові сил. Наступ, що його підготовляє Москва, скерований на основні сили цілого українського народу. Він загрожує в рівній мірі так південно-західнім, як і осередньо-східнім українським землям. Він загрожує в однаковій мірі так повстанським і партизанським силам, як і духовим, культурним, політичним і біологічним силам цілого українського народу. Наступ є задуманий на ліквідацію не лише партизанських груп, але він буде ведений і на самостійне духово-релігійне життя, на залишки політично-самостійницьких середовищ, виявлених під час німецької окупації, на біологічну основу українського народу — селянство, на свідоме робітництво, на свідому трудову інтелігенцію, на весь український народ.

Наступ Москви йшов від самого початку її окупації українських земель. Тільки щойно тепер вона вирішила ліквідувати український народ засобами військовими і для цього складає договір з сусідніми державами.

І тому ми мусимо апелювати до сумління світу, відкликуватись до засад права народів, забезпечених Атлантичкою Хартією, тезами Рузвелта, статутом Об'єднаних Націй і постановами Ради Безпеки. На мирне свободолюбне населення готується військові заходи ліквідації в умовах, коли це населення не має змоги боронитися. Це є гірше від війни. Це є масовий морд. І коли сьогодні свободолюбні народи трудяться над виелімінуванням війни, над забезпеченням миру і спокійного життя народам і людин, то хіба ми не маємо права апелювати до совісти культурного світу і народів-сигнаторів сьогоднішнього стану у світі, щоби вони не дозволили 40-мільйонному безборонному народові впасти жертвою варварської, ненаситної, імперіялістичної Москви?

Апелюючи до сумління культурного світу, ми боремся за здійснення і респектування лише тих засад, які вони самі встановили та із-за яких вони вступили у війну з Фашистівським імперіалізмом.

В ці трагічні хвилини ми прилучаємося до численних протестів, що відбуваються зараз серед української еміграції і перед усіма жертвами існуючого і майбутнього наступу ворожих українському народові окупаційних сил з великою поспочаю і скорботою низько клонимо свої голови.

В тяжку хвилину ми з Красм одна нерозлучна ідлість!

Орлик

МІСЯЧНИК КУЛЬТУРНОГО
І СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Редактор Колегія

Видає д-р Т. ЛАПІЧАК

Адреса Редакції і Адміністрації:
DP Center „Orlyk“ Berchtesgaden-Strub
Bl. I/138

Ціна одного примірника 4 марки

ВІД РЕДАКЦІЇ

Редакція приймає до друку праці ще не друковані. З приводу не принятих до друку рукописів з ніким не переписується.

Редакція містить дискусійні статті, яких зміст є думками і поглядами автора.

Редакція застерігає собі право скорочувати рукописи.

Незамовлених рукописів не повертається.

Право передруку статей без згоди видавництва забороняється.

ORLYK
CULTURAL AND SOCIAL REVIEW

Published under DP-Publication
Authorization US-E-5, OMGW.
Information Control Division

Responsible Editor:
Dr. Thoma LAPUTSCHAK

Druck: Südost-Kurier, Bad Reichenhall

Суворий і Великий

Олег Кандиба-Ольжич, як людина і революціонер.
(фрагменти)

Мов полум'яний метеор, промайнув крізь обрії життя О. Кандиба-Ольжич. Але коли в одній з камер бункру в КЗ Саксенгаузен під ударами німецьких посіпак згасло його життя — то метеорне світло Ольжичевої постаті ще зміцніло й замінилось в огнений стовп дорожоказу. Постать цього пророка революції настільки величня — що хоч ми всі її бачимо й чуємо між собою — не в силі схопити і назвати своїми словами. Бо ж він — це не лише поет О. Ольжич, але й Кардаш — революціонер. Не лише вчений археолог др. О. Кандиба, автор наукових праць в різних мовах, але й член Проводу Українських Націоналістів. Не лише теоретик і практик розбудови української культури, але й той, що всеціло і безпосередньо керував вирішальними етапами Української Революції, як — Карпатська Україна 1938—39, Київ 1941—42 та останнім етапом найжорстокішої боротьби з німецьким варваром 1943—44. Цим разом вже як Заступник Голови Проводу Українських Націоналістів. За все це й наклав головою.

* * *

Українська національна революція — явище не лише політичне, а й суто духове. Вже в самих початках виявила вона себе в культурному процесі дуже повно й суворенно. Чи не найповніше відбилась ця революція в літературі, а зокрема в поезії.

Д. Донцов, Є. Маланюк, О. Ольжич, Л. Мосенц, Л. Теліга, О. Стефанович, М. Чирський, О. Лятуринська — це імена, що висловлюють розвиток нової української духовості на Зах. Українських Землях і Еміграції. Серед них стоїть О. Ольжич. Але він стоїть не лише серед них — він стоїть і понад ними.

Він разом з Оленою Телігою належав до наймолодших з них. Але рівночасно й до найбільш зрілих і самостійних.

Це не випадок, що великий батько став відомий під іменем О. Олесь, а великий син — О. Ольжич. Дві зовсім відмінні доби, дві зовсім різні тенденції і два зовсім окремі стилі. — Тому й псевдоніми брінятъ протилежно.

О. Ольжич серед своїх сучасників — поетів — виразний дальший етап розвитку. Його поезія і в мистецьких засобах і в змісті — це вже поезія нового покоління, яке не бореться з минулим в ім'я майбутнього (як напр. Є. Маланюк), а на здобутках попередників буде сама майбутнє.

Він не бореться за спадщиною минулого в самому собі. Він вже ввесь суцільний. Кожне слово важке, як камінь. Кожен образ мов викутий з граніту.

Він знайшов повновартісну духовість, здорове українське світовідчування. Його попередники у важких змаганнях здерли віковий осад, віковий бруд чужого, нездорового. Він бере чисте золото, шліфує і бачить, що воно в своїй ціплоситі незмінне сьогодні, як і тисячі років тому.

Віднайдені українською революцією життєві закони вічні. Їх він зображує в своїй поезії, в мистецьких образах і славить їх тристійськість від камяної доби до сучасних днів. В його поезіях чи не найвиразніше й змальовані вічні цінності.

* * *

Доба, що породила Ольжича, була справді «жорстока як вовчиця». І йому і його сучасникам вона віддала своє «чорне лоно». — Земля скрівавлена «сціпеніла, ствердла на каміння». Тому й нове покоління мусило вирости непокориме. «У присмерку норі», серед вітря «дощів холодних», «кудлатих хмар» і «калагутних рік» — росло це покоління. Перед ним стали важкі відповідальні завдання. Ольжича мрією і життєвим змаганням було піднести це покоління на висоту завдань. — На ту висоту, на якій стояв він сам.

Тому він кличе всіх знайти «благословенство не форми — суті» та знайти «життя саже в красі неповторимій і суворій». Його маєтить не «образ бездоганний», а «праобраз для усіх один». А тим праобразом, тим ідеалом є: «Одвага. Непохитність. Чистота». І при тому зазначує:

«Міцніша віра і дзвінкіший чин
За словомудріє і за тимпани.» —

* * *

Віра і чин. Цим позначений ввесь життєвий шлях О. Ольжича. Велика віра в велике покликання української духовості і невпинне змагання за розвиток її.

Зорганізована і проваджена ним культурна ланка ПУН — це ще не оцінене явище в розвитку українських Визвольних Змагань. Це середовище, в якому кувались ідеї не лише для культури. Але найважнішим тут була саме індивідуальність Ольжича.

При тому він зовсім не намагався впливати на ширше своє оточення. Нераз можна

було годинами просидіти зовсім мовчки з ним, або за дві-три години розмови почути лише 2—3 речення. Але це, мов проєктором, освітлювало дану проблему, і в пам'яті залишався образ, що не зблід до сьогодні.

Та найбільший вплив мала його сама індівідуальність. Сам його характер. Саме його заховання. Словом сам Ольжич, навіть коли він не говорив нічого. Це була дійсно: «Одвага. Непохитність. Чистота». На ньому справді лежало благословення не форми — суті!

* * *

Вперше зустрів я Ольжича в грудні 1939 р. в Кракові. Мені було відоме, що боротьбою Карпатської України за волю проти мадярсько-німецьких імперіалістів кермував він. Мною оволоділо зрозуміле хвилювання: як гляне на мене така людина.

Привітавшись лагідним тгlibоким поглядом в очі, він сів і, сперши підборіддя на длоню, дивився десь понад і поза мене. Дивився скрізь лише не на мене й мовчав. Але від нього ішов якийсь флюїд, якийсь магічний вплив, що не давав відріватись від нього. Він майже не говорив, майже не питав, але в його товаристві чулося потребу говорити. Висловити свої погляди, думки, свої болі, жалі чи вподобання.

Чулося, що хоч він стоїть понад цим — рівночасно такий близький цьому всьому, що саме перед ним хотілось «випакувати» себе.

В кожному разі, по першій розмові з ним чулося зв'язаність і то нерозривну з ним. Чулося, що він власне під поволокою спокою горить великим болем і великим змаганням і хотілось стати йому на допомогу й під його накази.

Таке траплялось і з великими людьми. — Олена Теліга теж не могла вирватись з цього почуття. Чулося, що даліше життя поза шляхом, яким іде і іншим вказує їти Ольжич буде зрадою. Його чистота й відданість відразу хапали за совість. Бачилося, що він весь без решти відданий революції, консеквентно до кінця. І коли ви хоч раз подумали про революцію і боротьбу, то тепер по розмові з Ольжичем ви чули, що мусите бути послідовним.

А послідовність, це було те, єдине, що могло вивести Ольжича з рівноваги. — Колись мене захопила хвиля критики перед Ольжичем. Він мовчав і слухав аж до кінця. Аж коли я скінчив — незадоволено крутнув головою і промовив тільки: — «Так, треба виробляти кадри». Це було все, але я це зрозумів. Я відчув тисячу питань, що іспитували мене з усіх боків і відкривали всі власні мої браки. А в першу чергу відчув слушний (і це було найважче) закид непослідовності: коли ти сам себе без решти не віддав праці над кадрами, коли так мало

маєш за собою, то як можеш говорити про те, що чиясь робота має недотягнення? Говори про це лише тоді, коли маєш право. Це мені відбило охоту раз на завжди перед Ольжичем спекулювати, кидати «фрази».

З нього била така правдивість, така чесність, що здавалось, він мучився, що пережив 30-ий свого життя, бо колись писав про покоління, яке несе на собі тягар боротьби: «Як велично, що нам не дано до тридцятого року дожити». В його вірі і підході до служби ідеї була якась чисто релігійна містика, що не визнає ніяких компромісів, ніяких відхилень, ніяких промовчань чи переочень.

* * *

Холодна очей твоїх синя вода,
Що бачуть гостріше і далі. —

В цих двох рядках автопортрет Ольжича. Лагідні, прозорі, але й сталево зимні очі. Як же глибоко вони бачили й як далеко.

Ще Німеччина не показувала всіх своїх пазурів. Ще Гестапо не розпускало по Європі своїх зграй, а Ольжич бачив суть німецького варвара й його провал.

Ще не одному здавалось, що мимо всього Німеччина таки бореться за свої права, а націонал-соціалізм може таки несе певні позитивні вартості, ще не один Дегрель чи Квіслінг вірив, що гасла вписані під гакенкройцем, сперті на ідеях, а Ольжич бачив вже все насикрізь, до dna.

Він бо, що визначав шляхи української духовості, що скрізь шукав не форми, а суті — бачив і тут суть.

В першій розмові з ним в 1939 р. я був заскочений його вірою в упадок Гітлера. Він в це вірив напевно більше від Чемберлена чи Черчіля, хоч ці мали дані розвідки й знали краще своїх союзників можливості.

Його характеристика німців була близкучіша від всього, що досі на цю тему сказано. Весною 1944 р. Ольжич мав готову на цю тему працю, яка вже була в друку. Коли в травні 1944 Ольжича Гестапо заарештувало — разом заарештовано й інших. Відступаючи України німці вже декого з українців, і юні лишали живими в конц. таборах чи в'язницях, не трактуючи вже як надто небезпечних. Але Ольжич мусів згинути. Не могли вони залишити в живих людини, що бачила їх підлу, варварську, жорстоку й трусливу при цьому душу.

* * *

О, вірте, всі мури земного впадуть,
Як серце обернеш у сурму.
Найвищі бо вежі духовості ждуть
Твоєго шаленого штурму. —

Революцію Ольжич сприймав як явище духового порядку. Геройство боєвика «в екстазі атентату» він трактував як зусилля духа. Основною ідеєю історії України він

вважав ідею слави. І звідси боротьба за українську державу — це боротьба за духову суверенність нації, яку держава забезпечує. Тому революціонер це не нігліст, не той, що незадоволений світом, озлоблений і понурий, а той, що не може жити в духовій неволі. Людина духа, людина справді, вільна душою бореться проти всякого гнету своєї душі. Так само народ, що перестав бути «піском міліонів», що став нацією — шукає в революції свого духовного визволення і суверенности.

На цих заложеннях спиралась його філософія української культури, як найвиразнішого вияву української духовості. Це зближувало так неймовірно високі регіони культури до звичайного боєвика, кольпортера чи розвідчика. Це удуховлювало революційні маси, надавало їм обличчя. Відділяло їх безоднею від всяких псевдо-революцій, чи інших гістерій, метушні й крику та кочової жадоби виладування без твердої, свідомої і політично доцільної мети.

Це спричинило факт згаданий вище, що Ольжич і керовані ним культурні ланки взагалі таку тривалу печать поклали на широкі маси націоналістичного українського активу.

Зрештою, не випадково і сам Ольжич в рішучі моменти ставав працівником найвідповідальніших відтінків боротьби.

Треба було тоді бачити цього поета, цього доктора археології в розмовах зі зв'язковими, що йшли на нелегальні переходи кордонів, з кольпортерами, що йшли на роботу, з якої багато не позаверталось. Невидимі нитки виткані з ідеї суспільності явища української революції в'язали Ольжича з ними в одну нерозривну цілість. Вони, носії революційного чину, що з погордою ставились до «поетичних виливів», тут ставали свідомими факту, що її завдання: пройти крізь ворожі застави, засідки й вовчі ями — це по суті штурм на «найвищі духовости вежі».

* * *

Чекає спокуса тебе не одна,
І повні зрадливої знади
Прозорі озера науки, вина
Поезії пінні каскади.

Та де той п'янкіший знайдеш водограй
І плеса синіші холодні,
Як ставити ногу недбало на край
Блакитної чащі безодні.

Ходити над безоднею. Це те, що робив Ольжич до кінця свого геройського життя. Не для нього була теорія, що, мовляв, вартісну людину треба охороняти перед небезпеками для майбутнього. Він вважав, що коли не здобути того «майбутнього» тепер, кинувши до бою всього себе, то ніякого майбутнього не діждешся. Нащо ж проповідувати чин, коли самому лише придивлятись до чинів. А небезпека? Вона зрослась з відважним життям. Це була життєва філософія і Олени

Теліги. Це була консеквентність, це була духова вивершеність.

Хто знов Ольжича лише поверховно, той трактував його, як поета й археолога. Може ще, як теоретика революції, але як практика?

Зовнішньо він так «небоєво» виглядав, що важко було в це повірити.

Він містив в собі всю скалю людських добрих прикмет від ніжності до суровості, від мрійності до аскетизму. В своїй людськості він дійсно любив небезпеку, а не наражався на неї лише з обов'язку. Тоді він мінявся. Тоді чулося, що він живе ще повніше. Тоді він був закоханим, що носить в собі щастя солодких таємниць несподіваних зустрічей. Недармо ж найвищим вивершенням він вважає:

Навчиться надати бліскавичність думкам
І рішенням важкість каміння.

Піти чи послати, і стать сам-на-сам
З своїм невблаганим сумлінням.

Де певніше це виявляється, як не над безоднею небезпеки?

Одну з найглибших проблем філософії — проблему боротьби плоті й духа Ольжич переносить в площину в ідва ги.

О, вір у відваги ясне багаття
І скинеш, як порвану лаху,
І слабість, і сумнів, і марність життя,
Коли ти не відаєш страху. —

I так тебе хміль наливає ущерть
I так опановує тіло,
Що входить твоя упокорена смерть,
Як служка бентежно-несміло. —

Ольжич, як ніхто, вірив у багаття відваги. Тому він був справді вільною людиною, що боролась за волю для інших. Для себе не шукав нічого. Всю «марність життя» він скинув був дійсно як «порвану лаху». І дійсно можна уявити собі, як окривавлені кати вже вийшли з його келії, а упокорена смерть ще не відважувалась переступити порога. Він її не боявся.

Лиш хотів зустріти її в шинелі сірій, у вибухах гранат, у «незмірності пориву». Зустрів її в пориві гарячої боротьби проти окупанта. Хоч не в шинелі сірій, то в сірому однострої боєвика революційного підпілля.

* * *

Сам — провідна і керівна постать революційної дії — Ольжич дуже добре відчував і бачив всі її труднощі. Бачив вади поодиноких людей, бачив вади суспільної структури української нації. Небезпечні вири, що їх копає дух руїни тепер, як і сотні літ тому. Бачив нестійкість тих, що мусить провадити. Бачив брак політичного вироблення у мас і політичного хисту у багатьох провідників.

Але понад усе його уболіло, що не злився в цемент пісок мільйонів. Що всі зусилля, зусилля, що тягнуть, такі безконечні жертви, виявляють стільки збірного й, зрештою, оподивугідного героїзму — часто вироджується в неорганізовану шарпанину, в стихійні вибухи, коліївщину, що розгукана стихія починає розвивати власний національний організм.

Бачив це не лише він. Але лише він стався цьому запобігти так послідовно, так віддано справі, так зовсім ізолюючи, наче б «уневажнюючи» свою особу.

Він важким, впертим, до самозаперечення напруженім змаганням боровся за очищення обличчя української дійсності. Намагався своєю святістю вирівнювати гріхи. А найважніше — змагав знайти духовий вихід з кризи, в яку попали українські визвольні змагання, де все дужчав ворожий натиск з обидвох фронтів, а українські сили зі середини пожирала власна анархія.

Ольжич не шукав зі злочином компромісів. Він шукав справжнього виходу, справжньої розв'язки. Він розбудовує збройні відділи, він шукає політичної концепції в самому розгарі її ставлення приходить арешт і смерть.

* * *

Під час допиту одного з в'язнів — націоналістів в КЗ Саксенгаузен Гестапо ставило

питання: «Дійсно ви вважаєте, що Ольжич теоретик культури й більш нічого?» — Але переконати їх в цьому було неможливо. З затроєним ядовитим усміхом вони все заявляли: «Ми вже це вяснимо з ним безпосередньо».

Та, як завжди, як ще в Карпатській Україні, наткнулись вони на граніт його волі. Він розбився, але не зігнувся. З нього видобули тільки його життя, яке він носив завжди наопашку. Більш нічого.

Ми вже звикли, що всі наші зусилля значаться жертвами чи з процесами, чи без них, але завжди з допитами. Характеристичне, що у всіх акціях ведених Ольжичем так добирались люди, що не було ніколи «всип», ні каєття, ні заломань. Карпатська Україна, Київ, а врешті Львів 1944 та сам Саксенгаузен — це чисте геройство і світла легенда Української Національної Революції без чорних плям — і тут його постать ущляхотнювала всіх, розточуючи авреолю святости й геройства.

І коли гордий дух його стане на останній допит перед Престолом Всевишнього, то й там він сміло гляне в лиці Всемогучого й буде без закиду. Скаже, напевно: «Чому Ти, Боже, забрав мене передчасно, в розгарі моїх змагань за душу народу мого, за те, щоб не сквернився неволею Твій образ і Твоя подоба — українська людина?»

О. ОЛЬЖИЧ.

РОЗКРИЙТЕ ЗІНИЦІ...

РОЗКРИЙТЕ ЗІНИЦІ, РОЗКРИЙТЕ СЕРЦЯ,
ЧЕРПАЙТЕ КРИШТАЛЬНЕ ПОВІТРЯ.
ОД ВІКУ ЗЕМЛЯ НЕ ЗАЗНАЛА БО ЦЯ
ТАКОГО БЕЗКРАЙНОГО ВІТРУ.

ВІН ВІЄ ШАЛЕНИЙ НАД СТЕРНЯМИ ДНІВ
ДИХАННЯМ НЕЗЛАМНОЇ ВОЛІ
ВІД ДАЛЬНІХ ПІКЕТІВ ВАРТОВИХ ОГНІВ
ІМПЕРІЇ ДВОХ СУХОДОЛІВ.

ВІН ВІЄ ДИХАННЯМ СОЛОНІМ, ЯК КРОВ,
ТУГИХ ОКЕАНОВИХ НАДРІВ,
ЩО ІХ СЕВАСТОПІЛЬ НА ВСЕ РОЗПОРОВ
КІЛЬВАТЕРНИМ ЛАДОМ ЕСКАДРИ.

НАД ХИЖИМ ПРОСТОРОМ ВЕРХІВ'Я — ПАМІР
СЛІПУЧА І ВІЧНА, ЯК СЛАВА, —
НАПРУЖЕНА АРКА НА ЦОКОЛІ ГІР —
ЯСNІЕ ЗАЛІЗНА ДЕРЖАВА.

Е. Коновалець

та Осередньо-Східні Землі *)

(Закінчення)

Розрахунок ОУН був дуже простий: журнал, що потрапив на терени Наддніпрянщини, так чи інакше може дістатися в руки не лише чиновника-енкаведиста, але й інтелігента-українця з партійним квитком у кишенні і дастъ йому імпульс в усвідомленні українських політичних проблем. І немас сумніву, що так воно і було, особливо ж до 1931 р., коли на Наддніпрянщині НКВД вперше викрило клітини підпілля, зв'язаного з Коновалцем. Солідні зошити журналу української революційної теорії потрапляли в руки не лише Гірчаків та Хвиль, що були присяжними критиками націоналізму на сторінках соцістської преси, але також і в руки партійців Хвильового і М. Куліша (а через к'єво могли потрапляти і в руки беспартійного Л. Курбаса), Влизька і Епіка, Грудини і Ричицького.

Широкий закрій в аналізі революційної проблематики, розгорнення соціальних проблем як частки програмовості українського націоналізму, наукова ґрунтовність студій напевне імпонували тим поодиноким представникам наддніпрянської еліти, що читали «Розбудову Нації», і вона їх полонила, навіть, не менше, ніж революційні елементи еміграції.

І коли модерний український націоналізм знаходив дорогу до серця наддніпрянців, то і це в значній мірі заслуга Коновалця. Бо це він, вдумливий знавець ОСУЗ, відчув, що на Наддніпрянщині минув уже час етнографічного примітивізму, політичного романтизму і безсистемності в політичній практиці, що характеризували 1917—19 р. р. Натомість прийшов період суворого критицизму, світоглядових шукань і політичної концепційності. Відповідно до цього звертав Коновалець корабель української революції з фарватеру терористичних дій УВО на шлях всебічного духовно-світоглядового і політично-підпільного зросту ОУН.

Нині в писаннях наших публіцистів можна натрапити на химерну думку про цілковиту відмінність ідеологічних шукань на Східній і Західній Україні в останніх десятиліттях. Ця думка не має рації в тій мірі, в якій вона стосується розвитку націоналізму, презентованого теоретиками ОУН на Заході і Хвильовим, Кулішем, Досвітним тощо на

Сході. Якщо й була різниця, то вона була головно формального порядку. На Сході не було можливостей висловитися одверто, тому панувала «езопова мова»; як для середньовічних революціонерів була властива мова церковних книжників, так для наших революціонерів характеристична була совєтська фразеологія. Але разом з тим на Сході було більше талантів, які ще лише вдивлялися в себе, здобували з себе перші скарби, а вже незабаром упали під ударом терору. Більше було тут зв'язаності з подихом української землі.

На Заході була більша свобода думки, більші можливості професійно-політичного вироблювання, можливості створення духовно-політичного середовища, що сприяють кристалізації політичної думки.

Лави націоналістів на ОСУЗ поповнювалися елементом місцевим, який пізнавав облудність совєтської дійсності. Ідейні комуністи, які в роках революції захопилися романтикою комунізму, пізнавши його буденість, не раз проходили важчий для себе шлях духових терзань, поки знаходили вихід в націоналізмі. Символічною фігурою в цьому відношенні був Микола Хвильовий. Коли вчитустсся в його полум'яні памфлети «Думки проти течії», чусте ще в нього комуністичний спосіб думання. Але схоплюєте вже й у його підході до життя недалекий крах інтернаціонально-комуністичних ілюзій. Може несвідомо для нього націоналістична ідея вже в цих памфлетах пробивас панікер большевицької ортодоксальноти. Інша справа — «Вальдшнепі». Тут уже стикаємося з дозрілим завершеним націоналізмом. Про героя Хвильового в цьому творі совєтський критик пише: «Карамазов — це той щирий, що йшов захоплений високими гаслами, робити революцію з компартією й нарешті побачив, що він «собиратель земли русской». Хвильовий виводить своїх героїв на літературний кін, щоб довести, що радянська Україна — не радянська, що диктатура пролетаріату не диктатура пролетаріату, що національна політика — це одна лиш омана... що йде переродження, що сама компартія — то є організація лицемірів. Близкучо талановито ці думки виявляє в своїх «Вальдшнепах» Хвильовий і, зробивши таку аналізу нашої дійсності, доводить, що сдине гасло, яке може запалити мільйони, піднести їх на височину патосу боротьби за Україну, за народ — с національне відродження, відродження на-

*) Початок статті гл. „ОРЛИК“ Ч. 5-(1947) .

ції... Спочатку треба утворити певні кадри української нової загартованої інтелігенції. Спочатку повинен прийти загартований український Льонгфелло, щоб повести український народ до стану другого велетенського соціального руху. І тільки після того зможуть бути нові економісти, нові робітники, що економіку й соціальне життя нашої країни поведуть до інших днів... Революцію маса зтворить через свою інтелігенцію, бо всякий масовий рух тільки тоді робиться революцією, коли ним починають керувати Дантони, Леніни чи Троцькі... Бо в основному питанні, в питанні про революцію, хто її робить, хто нею керує, Карамазов зводить все виключно до ватажка, до одної людини... Карамазов і Аглай сходяться на одному основному, що революція відійшла в минуле, що великі гасла соціальних заворушень 1917 року стали фарисейством, що історія в нових вбраннях повторює в 30-х роках ХХ століття криваві дні Французького термідору. Робесп'єр уже давно поклав на гільотину Дантона і... сам він доживає останні дні... Термідор у повному розгарі. Що ж залишається робити? Єдиний порятунок — націоналізм. Треба подбати лише про те, щоб термідор привів до створення могутньої української держави. І тут не може бути вагання, бо коли український «комуніст» не робитиме цього — зробить це російський «комуніст», але зробить проти його, проти українця, для того, щоб передати своєму рідному фашистові «едину неделимую».

Дуже влучна характеристика образів Хвильового, що була по суті кваліфікованим доносом на нього, розкриває основні ідеї, піднесені в романі. Соціальність української революції, роля вождя і духової еліти в українському визвольнім процесі, творення ідеалу могутньої української держави, розгляд національної революції і націоналізму, як основної ланки в ланцюгу історичного прогресу, культ націоналістичної непохитності, прогноза переростання комунізму в одеритий російський імперіалізм, що нині так близкучо виправдалося — як всі ці моменти, властиві «Вальдшнепам» Хвильового, яскраво виступають також у писаннях теоретиків націоналізму ОУН! Саме тут простягається та невидима срібна нитка духового зв'язку, що лучить обидві парости націоналізму в одне ціле.

Відомо, як широко програмово ставили націоналісти УВО - ОУН завдання — творити нову вольову українську людину, титана думки й чину. Чи не перекликується з цим Хвильовий, коли каже про орієнтацію на Європу: «Ви питаете, яка Європа? Беріть, яку хочете: «минулу — сучасну, буржуазну — пролетарську, вічну «мінливу». Во і справді: Гамлети, Дон-Жуани чито Тартюфи були буржуазні, але вони є і в сучасному, були вони буржуазні, але вони є і пролетарські, можете їх уважати «вічними», але вони бу-

дуть і «мінливі». Таку кокетливу путь держать діялектика, коли блукає в лабіринті надбудов.

Тут нарешті стикаємося з ідеалом громадської людини, яка в своїй біологічній, ясніш психо-фізіологічній, основі вдосконалювалась протягом багатьох віків і є власністю всіх класів... Це європейський інтелігент у найкращому розумінні цього слова. Це, коли хочете, — знайомий нам чорнокнижник із Вюртембергу, що показав нам грандіозну цивілізацію і відкрив перед нами безмежні перспективи. Це доктор Фавст, коли розуміти його як допитливий людський дух».

Зрештою творення ідеалу сильної геройчної людини позначилося в цілім ряді творів наддніпрянських художників слова, що йшли до націоналізму.

Про нову українську людину великого діяпазону писав Влизько:

Нові часи, нові оселі, а він живе,
Заклавши динаміти в скелі,
Герой живе!

І це було не лише літературне творення геройзму.

Так, як Ольга Басарабова, як Юліян Головінський на Заході вмерли за ідею націоналізму, так на Сході творці літературних образів геройзму були послідовними і знайшли в собі мужність стати прикладом того національного геройзму, який оспівували, і вмерти, дерзко плонувши в обличчя московському вампірові.

Якщо вчитаемося в роман Гжицького «Чорне озеро», побачимо тут також націоналістичну духовість однорідну з націоналізмом ОУН. «Критик» Плісецький у статті «Чорне озеро українського фашизму» так характеризує цей твір: «В романі... до потворних форм роздуто національне питання. Все суще тут нанизане на національне, все упирається в нього і ним визначається».

Націоналізм ОУН став модерною формою сутності української визвольної ідеї. Він є водночас «патріотичне кипіння, піднесене на найвищий ступінь температури», і раціоналістичне усвідомлення всієї науки, що її дає нам попередня практика визвольної боротьби. Так трактували і трактують націоналізм в ОУН, протиставляючи його нижчим формам національно-визвольної думки, яка ще живе інерцією старих помилок і закостенілих традицій. Саме в пляні зіставлення двох форм національно-визвольної боротьби буде Гжицький свій роман: просвітнянсько-етнографічно-відрухової, так би мовити «петлюрівської» форми і модерно-націоналістичної. А що роман маскує українську дійсність, змальовуючи її в образах життя Алтаю і алтайців, то й табір консервативної примітивності презентує Кам, Мабаш, Тріш, а модерно-націоналістичну течію представляють Темір, Таня. Перший табір діє, керуючися порива-

ми, інстинктами, ненавистю до ворога, але не мас перспективно розгорненої ідеї, що могла би полонити собою всіх алтайців. Молоде покоління вже дивиться вперед, воно не лише інстинктом ненавидить ворога, але й усвідомлює його дію як тотальній наступ, якому треба протистояти в усіх ділянках духовості і дії і не лише своїми національними силами, а й союзом з іншими поневоленими націями. І коли Кам Натрус робить заходи, щоб знищити українця Манченка, як «чужинця», тоді Таня шукає в нього підтримки в опорі московській духовості.

Читаючи п'ссу Куліша «Патетична соната», цей епохальний для української літератури твір, ми бачимо незвичайну глибину трактування нашої революції, відзеркалювання всіх її сторін, і то в площині ідей, голошених теоретиками ОУН, так ніби М. Куліш був пильним читачем таких органів націоналізму, як «Розбудова Нація».

Чому не перемогла національна революція в 1917—19 р. р.?

Своїми символічними образами Куліш дас широку відповідь на це питання. Тому, що національна революція не врятувала, не витягла з підвалу українських робітників, каліку Оврама, не показала їм перспектив; тому що творити гетьманську державу став московський офіцер-поміщик Андре Перецький, що любить «українські зорі», бридиться українським народом і реалізус московсько-імперіяльну ідею; тому що селянин Ілько не зміг ще з'єднати себе в однім пориві з прекрасною дівчиною Чайкою — символом України, тому що були на Україні патріоти-мрійники, прекраснодушні романтики Ступай-Степаненки. І знов таки, як і в Гжицького, масмо й у Куліша протиставлення двох поколінь українських патріотів.

Старе покоління Ступай-Степаненків бере Україну по-літературному, в романтично-народницьких шатах. «Національна непохитність» у мріях і невміння виборювати собі державу — характеристичні для цього покоління. Большевицький прapor з українським написом викликав в Ступай-Степаненка сумніви — за ким же йти. Він зі захватом згадув, як большевик сказав йому: «Збирайся на смерть, а не готовся к смерті... найкращий спільник той, хто мову нашу розуміє — і по-українському говорить». На це Марина-Чайка, втілення націоналізму і водночас символ України, відповідає: «найкращий спільник той, у кого зброя по-українському говорить». Вона певна, що «того лише ідеї переможуть, хто з ними вийде на ешафот і смерті в вічі скаже». І вона кличе: «Українче, пізнай себе».

Так Наддніпрянщина фіксувала тутожність своїх націоналістичних позицій із націоналізмом ОУН, широким духовим рухом, на чолі якого як передова постать стояв Євген Коновалець.

Чи вдалося Коновалцеві прокласти шлях від ідейних впливів ОУН до конкретної підпільно-революційної акції на ОСУЗ?

Так.

Коновалець був упертим і послідовним. Не зважаючи на, здавалось би, непоборні перешкоди, він посилає й посилає пробоєвиків. Іде сотник Диковський, іде син радянофіла А. Крушельницького, іде чоловік советській достойник Наркомату рільництва ССР Чернов також, як пізніше виявляється, був висланник Коновалця.

Вістка про самогубство Миколи Скрипника надзвичайно вразила полковника. На зауваження секретаря, що Скрипник був ідейним комуністом і тому не слід вістки про його смерть так близько брати до серця, Коновалець лише розплачливо махнув рукою: «Там при ньому були наші люди, що тепер буде з ними?» — вимовив він. Від Наркомосу часів Скрипника тягнулися нитки підпілля в харківські школи, де працювали поодинокі члени організації. Твердження провідників ЦК КП(б)У про те, що за «широкою спиною Скрипника» діяли українські націоналісти, як виявляється, мали рацію.

УВО-ОУН на ОСУЗ була нечисленною. Але в лавах підпільників були не лише прийшли з Заходу, але, як уже зазначалося, і місцеві. Не підлягас сумніву, що націоналістичне підпілля серед письменників існувало. Яловий був членом Організації і мав посередній зв'язок з полк. Коновалцем. Ряд даних говорить про те, що Хвильовий також належав до підпілля. Постишев виразно говорить про це в однім із своїх виступів. На це натякає й Арк. Любченко в своїх спогадах про Хвильового, надрукованих у «Наших днях». Коли міг він вступити до Організації? Мабуть, по написанні «Вальдшнепів». Можливо, що його вступ зв'язаний з його перебуванням за кордоном, а його «каяття» з приводу «Вальдшнепів», опубліковане в пресі, було намірене на те, щоб замаскувати речі не менш поважні, як сам роман.

До підпілля належали і Гео Шкурупій, Олекса Влизько. На зізнаннях під час допиту Влизько казав: «З кінця 1929 року я входив до складу... української націоналістичної організації, куди я був залучений Шкурупієм. Я цілком поділяв усі терористичні постанови і... платформу нашої організації». Так само одверто призвався на допиті М. Куліш: «Яловий повідомив нам думку організації про те, що підготовку до повстання треба не приняти і запитав, яке було наше ставлення до індивідуального терору. Я був активним прибічником проведення індивідуального терору. Мої терористичні настрої особливо посилилися в період самогубства Скрипника».

В рядках їхніх зізнань звучить справжня мужність людей, що прямо в вічі дивляться катам. Відомо, якою популярністю користав-

ся М. Кулюш в українстві. І хоч як актуаль ною справою було для советської пропаганди спалюжити моральне обличчя цієї людини якимись словами каяття чи розпачу в зізнанні, вони не наважилися фалшивати його зізнань, бо мало хто цьому повірив би (у відношенні до Епіка—це було зроблено: Епік «каявся», називаючи себе «скаженим собакою» і дякував за те, що партія подарувала йому життя).

З ліквідацією групи хвилювістів націона лістичне підпілля в письменницькому середовищі не було остаточно знищено. Значно пізніше арештовано Григорія Косинку, Дмитра Фальківського, Костя Буревія та інших. Знищено їх в порядку «ударної кампанії» зв'язку з убивством Кірова в Ленінграді. Слідство в їхній справі має виразні ознаки методів ежовщини: в присуді зазначалося, що більшість обвинувачених прибула з-за кордону, що було очевидною брехнею. Так само дешевою брехнею було, що в більшості підсудних знайдено зброю й ручні гранати: пізніші розслідування членів Організації через приватні розмови з родичами загиблих цілком заперечують це. Однаке ці розслідування, ведені організаційною дорогою, доводять, що підпільна письменницька група з такими учасниками як Дмитро Фальківський, Кость Буревій дійсно існувала. На мешкані в Буревія відбувалися таємні сходини. Коли під час одного такого засідання на квартирі Буревія прийшов його знайомий, критик Доленко, не втасманичений у справі організації, його не впущено до того покою, де були зібрані, відправаджено додому.

Підпільні клітини ОУН в різних ділянках життя хоч і не були численні, але, здається, досить розгалужені. З мотивів конспіративних не було на Наддніпрянщині одної суцільної організаційної структури, яка б централізувала все. Однаке в розстановці сил в різних ділянках життя була пляномірність, і в цьому знову чулася безпосередньо майстерна рука самого Коновалця. Постишев говорить навіть про пляномірність заміщування посад членами УВО (при тому кожний новий увіст користався у большевиків певний час довірою, як «цілком перевірений і надійний»): «Цікава система в українських націоналістів розставляти свої кадри... Наприклад, сектор народного комісаріату освіти. Керівником його був Яворський. Пішов Яворський, пішов Озерський, сів Коник... А всі вони оказалися членами УВО й то керівними.. Або ось уповноважений народнім комісаріатом закордонних справ. Був там Максимович, пішов Максимович сів Петренко, пішов Петренко — сів Тур, знов усі члени УВО, навіть з її керівництва. І так майже на всіх ділянках, захоплених ними, вони додержувалися цього організаційного принципу наступності своїх людей. Раз захопивши ту чи іншу відповідальну ділянку, вони вже не випускали її зі своїх рук.»

Були клітини, групи, одинаки. А всі вони в'язалися з Коновалцем. Не рідше як раз на три місяці пробивалися кур'єри з Наддніпрянщини до Вождя. За замкненими дверима, окремо від найближчих довірених своїх співробітників, провадив Коновалець довгі години в розмовах з кур'єрами...

З'язок з Наддніпрянчиною через Збруч вже в кінці передминулого десятиліття був майже неможливий. Большевики прекрасно усвідомлювали, якою небезпекою є для них Галичина, щитадель націоналізму. Тому вони тут створили таку забезпечувальну прикордонну смугу, яку годі було пройти. Я. Барановський їздив до Румунії, щоб організувати перекидання людей Чорним морем. Чи вдалося йому цього досягнути, не знати. Кур'єри пробивалися через Фінляндію, іноді через Естонію, Литву. Переходи через літовський і фінський кордони організували Р. Сушко і О. Сеник-Грибовський.

Які тактичні і стратегічні цілі ставила перед собою організація на Наддніпрянщині? Матеріяли, що ними розпоряджаємо, дають змогу говорити про це лише в найзагальніших рисах. На початку активізації підпілля, десь від 1927—28 р., коли большевицька цензура і партійно-енкаведівська контроля не встигли ще цілком затиснути «ідеологічний фронт» в своїх обіймах, був плян через різні сфери духовості творити в сферах інтелігенції революційну ферментацію, що мала би далі вже через посередництво інтелігенції перекинутися в низи. Почасти, в своїх початках, цей плян здійснювався, але вже з 1930 р. став натикатися на дедалі більші труднощі.

Тимчасом советський уряд взявся до безоглядної колективізації. Земля горіла під ногами.

ОУН переставляє головну увагу на опанування різних ділянок адміністрації і державного апарату. Важко створити такі прикриття для підпілля, за яких воно могло б швидше розростатися. Важно через апарат підготувати найсприятливіші умови для зааламання системи. Робляться спроби (іх, здається, було лише дві) масової пропагандивної дії летючками. Одну з них пущено на Донбасі. Зміст їх показує, що авторство належало людині, яка була тісно зжита з настроями мас на ОСУЗ (текст летючок у свій час був передрукований на сторінках «Сурми»). Спроби довели недоцільність застосовувати цей метод дії. НКВД в такій мірі зліквідувало наслідки цієї пропаганди, що вістки про пропагандивні акції не здобули жадного розголосу серед громадянства.

Розгортання суверено-законспірованої дії ОУН викликає тривогу, нервозність в партії, НКВД, уряді.

Преса захлинається від загроз, на адресу українських націоналістів, закликає партійців до посилення пильності. Пишеться не про гетьманців, не про петлюрівців, а саме

про націоналістів. Кожен партієць повинен знати точно, звідки йде небезпека, яке обличчя мас вороги Москви.

Неспроможність відкрити осередки підпілля звичайними поліційними засобами штовхас большевиків на масове виарештовування людей з різних ділянок суспільного і господарчого життя. Заарештовується безліч невинних людей за найменше підозріння з надією на те, що такою методою вдастся, поперше, натрапити випадково на заховані середовища революціонерів, подруге, залякати громадянство і тим звузити можливість дії підпілля.

Єжовщина була не тільки виразом садизму. Вона була для уряду конечністю. Сухомлін у своїй доповіді зазначив, що в Київській, Одеській, Вінницькій і Донецькій областях на 267.000 членів партії було виключено 51.712 осіб. Звичайно, лише дуже незначна кількість з цих людей належала до революційного підпілля, але, не маючи змоги їх виявити, партія виключала всіх, на кого могла впасти хоч найменша тінь підозри.

Провали націоналістичного підпілля йдуть в такій черзі: 1931 року викрито «Національний центр», який мав у своєму складі ряд членів партії. 1932 року виарештовано знов підпільну групу, яка в слідчих справах НКВД зафіксована була під назвою УВО; до неї належали наукові робітники, командири червоної армії. 1933 р. викрито групу осередків ОУН, що мали назву «Організація Українських Революціонерів», заснування якої припадає ще на 1929 рік.

1932—33 р. на Великій Україні вибухас голод. Є. Коновалець ставить в зв'язку з цим перед Організацією завдання широкої пропагандивної акції проти Москви. Спрямувати, громадську опінію Заходу проти большевиків і тим зв'язати шаленство їхньої сваволі на Україні — такий план. В Америці відбуваються грандіозні антибольшевицькі демонстрації українців. Щоб ще більше прикувати увагу Заходу до подій над Дніпром, з наказу Організації босвик Лемік 25. X. 33 робить замах на сов. полпреда Лозинського у Львові. «Сурма» в ч. 2—3 за 1933 р. писала з цього приводу: «Для ідеї ОУН пішов стріляти Лемік представників Москви, бо та ідея не знає іншого говорення з ворогами. Терор треба відпирати терором. Ворога треба ненавидіти, а свого брата любити. І мусів націоналіст Микола Лемік дуже любити своїх братів з-над Дніпра, тому послухав приказу ОУН і смертельно вдарив представника Москви. Це с та правдива любов, яка готова жертвувати життям, щоби рятувати друзів своїх».

Стріл Леміка мав широкий розголос у світі. Пропагандивна акція ОУН, як, до речі, і протестні заходи інших укр. політичних середовищ, мала вплив на світову опінію. Якби не ця опінія, винищення української

нації в минулому десятилітті набрало б ще ширших маштабів.

В перших роках колективізації, під ча- винищення «куркуля як кляси» на українсь- кому селі були стихійно створені настрої до повстання. Воно стояло як ціль перед ОУН, але до здійснення цих намірів не могло прийти через кількісну слабість сил ОУН над Дніп- ром, через слабо розгалужені зв'язки з селом, через несприятливу міжнародну ситуацію (Совети вживали всіх заходів, щоб не ускладнити свого міжнародного становища). В перших роках минулого десятиліття большевики досконало вивчили методи і близькі цілі ОУН на ОСУЗ. Це примусило Коновалця зміни- ти тактику: основну увагу відтепер приділяє Коновалець розбудові клітин ОУН в червоній армії. Найближче завдання — опанувати нервові вузли армії. Серцем організації на Київську восеняну округу стас людина з ро- сійським прізвищем Кондратьєв, член УВО з 1928 року. До організації належить коман- дир одного з кіннотн. корпусів на Правобережжі Криворучко, клітини Організації — в Харківській Школі Червоних Старшин, в Київській Військовій Школі, в Полтавській 75-ій Дивізії, у вінницькому гарнізоні. Зв'яз- ки ведуть аж до Дубового. Значні сили ОУН напередодні викриття її військової сітки були в Кисві. В Київському гарнізоні ОУН розпо- ряджала 500 багнетами. В Київському районі Організація мала 150 бійців. Міцною була військова сітка в Жмеринському та Волкови- нецькому районах, де переворувано й запаси зброї.

Організація мала групи старшинську й підстаршинську. І якщо більшими групами вона була сконцентрована в різних пунктах України, то поодинокі її члени, старшини червоної армії, працювали й на теренах поза Україною. З надзвичайною обережністю ро- ками ведеться підготовча праця до повстання в армії. Разом з тим енкаведівська агентура напружує зусилля, щоб і тут знайти сліди Організації.

Удар по цій військовій сітці ОУН і заходи в напрямку знищення особи Коновалця пля- нуються і виконуються НКВД як суцільний із широким засягом терористичний акт. З маси арештованих розстріляно 217 військо- вих старшин. Серед них гинуть: майор Г. І. Кондратьєв, начальник ветеринарної служби одної із стрілецьких дивізій В. Н. Нечасев, начальник Ветеринарного Управління Вінницької області Кудрин, працівники бактеріоло- гічної лябораторії Новгородов і Мельничук, начальник Ветеринарного Управління Київської Восеної Округи Нурамський, начальник Київської Піхотної Школи генерал Зубов, другий начальник цієї школи генерал Малишкін, начальник постачання школи Гера- симчук, старшини Кавуловський, Голтурен- ко, Северинок, Товаровський, Кондратенко, Романенко, Катасанів, Сукин, вчитель Зат- ворницький, Пляско, Рилев, Грушецький

тощо. Як бачимо з реєстру розстріляних, ОУН на СУЗ розгортала роботу не лише серед українців, але й серед тих росіян, які, живучи на Україні, так уже пройнялися українськими національними інтересами, що стали на безоглядну службу українській ідеї. І це була крайньо небезпечна для Москви річ. Український націоналізм позбувався тої виключності, яка характеризувала його на початку і захоплював у сфері свого впливу людей, які засимілювалися в підсонні української духовості.

Але Коновалець іде далі. Він шукає нових можливостей.

Треба бодай тимчасово відтягнути терористичні удари від України. Чи не можлива якась ширша дія українських націоналістів на теренах поза українським етнографічним масивом? А опорну базу для дій на московські терени Коновалець обирає українську колонію на Далекому Сході — Зелений Клин. З наказу Вождя туди їдуть Д. Гуцук і Митлюк. Але нові шляхи ще не прокладені. І, прокладаючи їх, гинуть ці наші перші хоробрі.

На протязі багатьох років український націоналізм стрясає всіма основами свого устою. Націоналісти ніде не виходять назверх, вони нечисленні. У декого з советських обивателів виникає навіть сумнів, чи не є вони витвором фантазії советських пропагандистів і енкаведистів? Але їхню підземну роботу відчуває на собі советська система. Весь час нависає загроза того, що націоналізм здобуде контакт з масами. Тому шаленіє московська пропаганда на зразок того, що українські націоналісти отруюють криниці.

Майже щороку торжествуючі заяви про те, що український націоналізм «нарешті знищено», змінюються останніми роками про те, що «націоналістичне охвістя» знов підняло голову. 1933 року нач. ГПУ на Україні Балицький звітував: «Тільки в 1933 році ми нанесли рішаючий удар українській контрреволюції». Однака вже в серпні 1934 р. на з'їзді советських письменників у Москві Панас Любченко примушений був заявити, що націоналісти знов «наступають зімкнутими лавами». На початку 1937 року знов залунали голоси в пресі, що «тов. Єжов» нарешті поклав кінець укр. націоналістам, а у вересні 1937 року Косарев на харківській конференції комсомолу заявив, що «боротьба з націоналістами України тільки починається».

* * *

Коновалець був великою людиною, але завдання, яке взяв на себе, було безмежно важке.

Кожна велика людина, щоб здійснювати великі замисли, повинна зосередити навколо себе талановитих помічників.

І хоч Коновалець сам керував зазбручанським підпіллям, однака він розумів, що

лише скупчивши навколо себе гурт наддніпрянців, дорадників і помічників, він зможе успішно вести справу. Лише спільними зусиллями такого гурту людей, зжитих з атмосферою Великої України, можна було глибоко правильні розв'язувати проблеми духового розвитку націоналізму та влучно намічати принципи практично-революційної дії на Рідних Землях. І Коновалець пощастило сконцентрувати біля себе, в своєму революційному штабі, гурт визначних наддніпрянців. Першим заступником Полковника був сл. п. Микола Орестович Сциборський, колишній старшина наддніпрянської армії; військовою референтурою Проводу Націоналістів керував Микола Олександрович Капустянський, генерал-хорунжий Української Армії, один із найближчих помічників і друзів С. В. Петлюри, хоробрий військовик, що в першій світовій війні за військові заслуги був нагороджений золотою зброєю; референтуру культури очолював Олег Олександрович Кандиба-Ольжич (син О. Олесь), видатний поет і вчений-археолог; на чолі дипломатичної акції стояв також наддніпрянський інженер Дмитро Юр'евич Андрієвський. Біля проводу була ціла плеяда здібних наддніпрянців меншої величини. Всі вони творили те духове підґрунтя, з якого невпинно йшла експансія ОУН в напрямку Осередньо-Східніх Земель.

Цей напрямок діяння ОУН став для неї органічним. І ніщо вже не в силі було його змінити, навіть трагічна загибель Коновалця.

IV.

Готовий плян і всі деталі,
Все точно зважено на грам;
Радіє змій в Кремлівській залі,
Повзе гадюка в Роттердам.

(О. Олесь).

«У заходах заякорити український націоналізм в його вихідній базі на ОСУЗ, де він міг дістати повну гаму переживань на роботі у суспільно-політичній проблематиці — впав Основоположник Організації Українських Націоналістів сл. п. Євген Коновалець».

(Тези Жовтневої конференції ОУН).

Коновалець не лише посилив на смертельне ризико людей на Землі, він сам перший ризикував раз-у-раз собою. Контакт з багатьма людьми з ОСУЗ був великою загрозою. І сам полковник, і його близче оточення усвідомлювали небезпеку.

Але полковник розумів, що чим більше він матиме зв'язків з децентралізованими осередками, тим менша загроза широкого провалу внизу, на Землях. Ризикуючи своїм життям, він зменшував небезпеку для тих незнаних героїв, що й так кожної хвилі були під обстрілом смертельних небезпек.

Першим серйозним попередженням був 1936 рік. Про це знаходимо лаконічну згадку у О. Ольжича: «Вже в 1936 р. швайцарська поліція натрапила на міжнародну групу під проводом Нормана, що отаборилася у віллі напроти будинку, де мешкав полковник у Женеві. Жид, данець, швайцарка... Голляндія. Щастя хотіло, щоб замір не повівся. Норман тікає, лишаючи в руках женевського суду 20.000 шв. франків. Пара особових змін в одному з консулятів — і справа скінчена. Скінчена для Швайцарії, але не для зацікавлених держав і полковника».

Хто був зацікавлений у знищенні полковника, крім Советського Союзу? Передусім Польща. ОУН на ЗУЗ стала могутньою організацією, що зробила з Галичини антипольську фортецю. На міжнароднім форумі ОУН страшенно попсуvalа репутацію Польщі. Поляки не могли без скрепоту зубовного говорити про Коновальця. Гітлерівська Німеччина мала також наміри знищити полковника. Німецькі чинники вірили, що по смерті полковника на його місце стане Ріхард Яри. З цим зв'язані були надії взяти ОУН під свою «опіку». Однаке найбільш серйозно в боротьбу з полковником вступив НКВД. М'якими притишеними кроками советські агенти не раз ступали слідом за полковником.

Одного разу у Відні полковник шукав приміщення. Він натрапив на віллу, навколо якої не було жодних забудовань. «Отут буде добре, — сказав він своїй сопутниці, — тут уже ніхто мене не зможе стежити».

Вперше полковник зустрівся з Валюхом в лютому 1938 р. Валюх привіз якісні документи і советську літературу, якої полковник потребував для студій советського життя. Друга зустріч припадала на понеділок 23 травня в Роттердамі.

Д. КИРИЛЬЧУК.

Босфор і Дарданели.

ВСТУП.

Літом і осінню минулого року світова опінія була затривожена загостренням питання Босфору й Дарданел. Нottoю від 7 серпня 1946 р. до сигнаторів т.зв. Конвенції в Монtré Сов. Союз зажадав ревізії статуту морських проток, усталених цією конвенцією 15 серпня 1936 р. У своїй ноті СССР домагався, щоб виробити новий статут, в якому взяли б участь тільки СССР, Туреччина й прибережні чорноморські держави та щоб охорону морських проток перебрали на себе спільно СССР і Туреччина. Свою пропозицію мотивував сов. уряд тим, що в останній світовій війні Туреччина мала б фаворизувати перевлив німецьких та італійських кораблів у Чорне Море й тим самим вона нарушила свою нейтральність. В той самий час і сов. преса розпочала сильну кампанію проти Туреччини, а міністерство закордонних справ почало публікацію тайних документів, які мали б довести співпрацю турецького уряду з ворогом. Рівночасно сов. преса висунула претенсії Арменії і Грузії на деякі прикордонні провінції Туреччини на Кавказі та до-

Катастрофа наблизилася.

«Поїзд приходить на роттердамський двірець о 10,16 вранці. Полковник виступає й простує до готелю «Централь», де спиняється під іменем Йозефа Новака. У кімнаті ч. 104 на нічному столику з'являється чорне розп'яття, що з ним Вождь подорожує. Він не хоче чекати приїзду секретаря, що спішив літаком з Відня на умовлену годину, і сам скорше порозумівається зо зв'язковим.

Зустріч відбувається передчасно, о 12 год. в каварні «Атлянта». Вона коротка. Гість скоро відходить, лишаючи в руках полковника невеликий пакет. Вождь розплачується й прямує назад до готелю. Тоді на головному бульварі Роттермаду — Колсінгел вибухає червоно-синє полум'я й дим.

Експлозія стрясає містом.

Пошматоване тіло Вождя падає на чужому бруку, як дванадцять літ тому в Парижі тіло його великого Попередника.

Вождь української нації, перший її вояк, лягає на полі слави».

Американський демократичний часопис «Свобода» з приводу трагічної події писав: «Нова Велика Жертва впала з рук наших національних ворогів. Впала з боку тих, що бояться українського націоналістичного руху, який виховує наш народ у безкомпромісному дусі боротьби з окупантами... Впала Велика Жертва. І впаде ще багато інших. Це нам треба знати і з тим погодитися, як із чись зовсім природним, і то в такому розумінні, що кожма така жертва зближає нас до здійснення тої ідеї, за яку ця жертва паде.» Цими словами американського часопису нам хочеться закінчити статтю.

магалася, щоб, нарешті, закінчити з «втручанням» чорноморських держав у справи, які цікавлять тільки чорноморські держави. СССР одинокий, — твердить ця преса, — має право й обов'язок гарантувати безпеку й спокій Чорного моря.

I.

Морські протоки — це ворота з Чорного моря в Середземне море. Складаються вони з Босфору й Дарданел. Босфор (шлях Константинополя) — це морська протока між Чорним морем і морем Мармори, що має 28,5 км довжини, від 660 м до 3,3 км ширини й до 120 м глибини. Дарданели — це морська протока між Егейським морем і морем Мармори. Дарданели мають свою назву від міста Дарданос. Починаються вони біля Галліполі й кінчаться 20 км далі на південь біля Кум Кале. На європейському березі на віддалі 4 км на північний схід від Кум Кале лежить турецька твердиня Седюл-Бар. В старовину Дарданели називалися Геллеспонт. Найвужче місце Дарданел дорівнює 1300 м.

Дарданели мають славну історію. Біля Абідосу, Ксerkес у своєму нещасливому поході на Грецію збудував 480 р. перед Хр. знаний міст на Гелеспонті. Біля Егос Потамом спартанець Лісандр знищив 405 р. перед Хр. атенську флоту. При кінці XV-го і в XVII вв. відбувалися тут завзяті морські бої Венеції проти Туреччини за здобуття вільного переїзду із Середземного в Чорне море. В нових часах: 1912 р. обстрілювали італійці Дарданельський шлях, 1914—15 — англійці й французи; 25 квітня 1915 англійці висадили десант у Галліполі, а 9 січня 1916 цілий півострів попав до рук альянтів.

Але найцікавіша історія Дарданел та Босфору, коли розгляdatи її з точки зору взаємовідносин між Візантійською державою, а пізніше Туреччиною, з одного боку, та українською Київською Русью і пізніше Росією, яка перебрала традиції української держави, з другого боку. Київська українська держава, яка панувала над Чорним морем і гирлами Дунаю, в своїй закордонній політиці завжди намагалася затримати в цій частині європейського континенту свій рішальний вплив. Вона зверталася на південь з впливом особливо тому, що через морські протоки й через Візантію вів найбезпечніший, найлегший і найкоротший шлях до торговельних ринків Близького Сходу, з яким Україна була пов'язана тісними нитками торговельних взаємовідносин. Україна не мала тут завойовницьких намірів, але босфорсько-дарданельська брама «мусила бути відчинена для її торгівлі. Цей вільний шлях вона забезпечувала собі всякого рода согзами, а коли було треба, то й збройною рукою. Вже перші українські князі промоцювали собі шляхи на південь. Літопис оповідає про славний похід Олега на Царгород, після якого він підписав 911 р. дуже корисний для України торговельний договір. І другий український князь Ігор вибирався на Царгород, але цей похід був менше щасливий. Княгиня Ольга відвідувала Царгород і приймала в себе візантійських послів. Син Ольги Святослав, якого історія назвала Завойовником, аж два рази вибрався походом на Болгарію і Візантію з метою не допустити ні одну з цих двох ривалізуючих між собою потуг до гегемонії на Балкані, бо такий стан був би замкнув Україні її життєвий шлях на південнь. Другий похід Святослава закінчився нещасливо, але проте ці походи так ослабили Болгарію і Візантію, що обидві держави, кінець-кінець, мусили погодитися, і уже не було страху, що одна з них стане сильнішою і запанує в цій частині Європи. І Володимир Великий воював з Візантією, але, одружившись з Анною, сестрою візантійського імператора Василя, та прийнявши християнство з Візантії, забезпечив Україні приязні відносини з Царгородом. Це славна історія українського Х-го і початку XI-го віку.

Після упадку Київської Держави, аж десь до другої половини XVII в., Україна була відтята від своїх природних шляхів на південнь. Українська Козацька Держава не мала досить сили, щоб змагатися із всемогутньою тоді Туреччиною, тому не могла вивити свого політичного тягу на південнь. Аж царська Росія, яка перебрала не тільки назву Київської Русі, але й державні традиції української держави, звернула свої очі на південнь. Але в той час, як українська політика хотіла тільки забезпечити собі тут вільний шлях до своїх природних торговельних ринків, царська Росія висунула на ці області свої імперіалістичні пляні.

Завоювавши 29 квітня 1453 р. Константинополь, турки зараз приступили до укріплення Босфору і Дарданел. Від цього часу переїзд через морські протоки був можливий тільки за дозволом турецьких командантів босфорських і дарданельських укріплень. Тільки Венеція ще якийсь час (десь до 1930 р.) мала дозвіл вільно користуватися цими протоками в своїх торговельних зв'язках з чорноморськими країнами.

При кінці XVII в. (за царя Петра I) Росія дійшла до Озовського моря. Петро I заложив тут місто Таганріг. Але йому не вдалося замкнути Чорного моря, і добитися вільної плавби через Босфор і Дарданел аж до Егейського моря. Те, що не вдалося Петрові, осягнула Катерина II. Вона в двох війнах з турками (1768—1774 і 1787—1792) осягнула закріплення російської влади на цілому північному побережжі Чорного моря, право вільної торгово-вельної плавби на Чорному морі та право переїзду через морські протоки. Проте не вдалося їй домогтися при ратифікації мирового договору в Кучук-Кайнарджі (1774 р.) постанови про оборону в'їзду в Чорне море кораблів інших народів. Але вже 1799 р. Росія осягає свою мету. Занепокоєна експедицією Наполеона в Єгипет, Туреччина в тайному договорі годиться на те, щоб на час війни з Францією протоки були відкриті для московських воєнних кораблів і закриті для кораблів інших держав. Отже, російська воєнна флота мала вільний шлях у Середземне море. Цар Александр I 1805 р. домігся постанови, за якою дозволялося російським воєнним кораблям вільно перепливати морські протоки не тільки під час війни, але й під час миру. Але вже 1806 р. дійшло до війни Росії з Туреччиною, і ця постанова була автоматично анульована. На мирі 1812 р. Росія вже не могла домогтися старої постанови. Пізніше (1833 р.), коли Туреччина була заміщана в нову війчу, вдалося Росії знову відновити стан 1799 р.

Але в гру вмішалася Англія. Вона зажадала зміни цієї постанови. І так 13 липня 1841 р. дійшло до складення т. зв. Лондонського договору про морські протоки, який на місце односторонньої охорони проток Росією ухвалив колективну охорону цілою Європою. Договір підписали й гарантуювали Англія, Австрія, Прусія й Росія. Цей стан задержався аж до 1914 р. На основі цього договору Туреччина зобов'язувалася додержуватися «старого правила» і заборонити переїзд морськими протоками всім чужим державам.

Але Росія була глибоко невдоволена таким станом річей і чекала тільки нагоди, щоб осістися на Босфорі й Дарданелах, зробивши їх частиною своєї власної території. 1870 р. з'явилася книжка Ніколая Данілевського «Росія і Європа», в якій він відсував таку тезу: східне питання — це виключно російське й слов'янське питання. Позитивне вирішення цього питання можливе тільки через цілковите знищення Австро-Угорщини й Туреччини. На місці цих держав, має постати конфедератія слов'янських держав на чолі з Росією та з російським Константинополем, як центром цієї конфедерації. Росія, за Данілевським, є законним спадкоємцем Константинополя. З політичного боку «Константинополь і морські протоки — це ключ до російського дому», твердив Данілевський за висловом царя Александра I, що його він ужив перед Наполеоном 1807 р. у Тильзіті. Рівночасно на службу цих імперіалістичних ідей покликано і православну церкву.

Програвши війну з Японією (1904—1905), Росія була змушенна на якийсь час зректися своїх плянів відносно Дарданел. Але вже 1907 р., поділивши з Англією сферу впливів у Середній Азії, Росія, під тиском своїх націоналістичних ідеологів, підіймає знову проблему морських проток. Вона намагається допровадити до створення т. зв. Потрійного порозуміння (Англія, Франція й Росія) і в цей спосіб забезпечити собі гегемонію на Балканах і тим самим на Дарданелах. Пропагандивними кличами була тут ідея пансловізму і панортодоксизму.^{*} Але ці пляни перекреслює Англія і навіть посилає свою флоту в турецькі води. Тоді Росія звертається в сторону Італії і складає з нею 1909 р. договір, на основі якого Італія одержує вільну руку в Тріполі, за те вона обіцяє підтримувати Росію в справі позитивної для неї розв'язки дарданельської проблеми. Але й цей договір не приніс Москві бажан-

«державним» проводом. Але нам здається, що при всікому респекті до оперативності, якої, до речі, нам, українцям, спеціально бракує — підпertoї сумнівої вартості урошим «мандатом мас», її самої з амало до виключного права на провід. Крім активності і оперативності, в кожній акції, політичній спеціально, потрібно ще й деяких інших речей.

І тому, хай би одна політична група була найбільше оперативна, хай би вона розпоряджала технічними засобами і дійсно безконкурентним умінням операувати, то вона ще не має в сього, що потрібне для кваліфікації і для права на провід.

Треба здавати собі справу з того, що одна політична група ніколи не вичерпас ні в своїй програмі, ні в своїй ідеології, ні в своїй стратегії і тактиці усіх тих можливостей, які нуртують в лоні одної суспільності; що навіть, коли вона має за собою більшість, то поза нею є люди, які мають теж свої світоглядові, програмові і тактичні погляди і думки відносно шляхів і методів, якими треба йти до означеного, всім спільної мети. В теорії прихильників «мандату мас» немає відповіді на питання, що належить із тою групою зробити. Режими, що теж покликувались на 99,7% «мандату мас», мали для них знану нам розв'язку: для них були призначенні концентраційні табори. Наші прихильники «мандату мас» того не роблять, бо не мають тепер на це спроможності, але й не говорять, що вони думаютъ з ними зробити. Чи дійсно люди, що мають інші погляди, що мають взагалі погляди, с призначені тільки до концтаборів за те тільки, що вони в меншості і не мають «мандату мас»? І чи дійсно люди, що мають відмінні погляди, є гірші від тих, що їх взагалі не мають?

Наша практика дала нам на поставлені питання ясну відповідь: Це спеціально витворена верства і порода людей, витвір *rag* *excellance* параші повіборчий, так званих приплентачів, що вважають суспільною чеснотою властивість не належати до ніякої політичної партії, а рентовою заслугою — здібність вміти вислугуватись таборовій (в їх уяві «державний») владі.

І тому вільно нам з цілою відповідальністю твердити, що ставка на «мандат мас», як на правильну розв'язку нашого складного суспільно-політичного внутрішнього життя, не здала іспиту. «Мандат мас» нічого в нас не змінив, він загострив ще більше і так гостре питання нашої внутрішньо-політичної диференціації.

Деякі твердять, що немає іншого способу осiąгнути *консолідацію*, як тільки посилаючись до «мандату мас». Можливо, що й такий мандат дійсно консолідує. Але треба тоді поставити собі питання, про яку консолідацію йдеться. Бо колиходить про підпорядкування, про консолідацію, яку перевів у себе Гітлер і Сталін, про консолідацію під «проводом» (так є звичай пропагандистів, а значить в дійсності — під диктатурою) однієї найсильнішої партії, — то можна згодитись, що спосіб недавно пережитого відкликання до «мандату мас» ту консолідацію здійснював. Але нам же йдеться про консолідацію не як про ціль саму в собі, але нам йдеться про консолідацію як про *засіб*, який найпевніше, найкраще і найскорше створить нам відповідні умовини нашої внутрішньої політичної і суспільної готовості до великого діла — здійснення нашого національного імперативу, яким є здобуття і побудова власної національної держави. А консолідація типу пропонованого прихильниками «мандату мас» найсильнішої політичної партії того завдання не виконас.

Упорядкування наших внутрішніх так політичних, як і суспільно-громадських відносин через мандат мас є з подвійних причин невистарчаюче. Воно є обмежене часом і місцем.

Часом воно є обмежене тому, що упорядковує, скажімо, відносини тільки на той час, в якому ми живемо в зібраних таборах. Таке життя може тривати ще рік, найбільше два. Потім ми роз'єднемось в

ливо, що за океан. Як же тоді бути з «мандатом різni сторони. Можливо, що на батьківщину, можна»? Чи мандат, який одержав тут, скажімо, на виборах до табору в Цуфенгавзені пан Ігрек і який бере собі на своє коonto ціла його політична група, буде діяти і на батьківщині або за океаном? Чи не буде бунтом проти «законної влади», коли десь там в Канаді групка людей намагатиметься іому цей мандат заперечити? І чи, заперечуючи цей мандат, не заперечується *консолідації*, осягненої тут з таким трудом передвиборною кампанією? Все це є питання, що звучать іронічно, але які серйозно потребують відповіді, бо відповідь на них буде відповідю на істотні проблеми нашого життя.

Місцево воно є обмежене тому, що мандат та борових виборів хіба не обов'язус цілої еміграції, яка у великій кількості живе й поза ними і не бере участі в «умандатуванні» «державного» проводу. А вона, ця частина, є хіба не менше повновартісним членом і складником нашої суспільності, ніж ті люди, що вміють так гарно підготувати передвиборчу кампанію з усіми рафінезіями «демократичної» виборчої процедури і так гарно... жити бездільно на дармовому хлібі УНРРА.

А ми зараз не можемо, не маємо права переводити інаких «демократичних» виборів, крім виборів у таборах, і не маємо тепер ніяких інших можливостей «мандатувати» кого-небудь до чогось іншого, крім праці в рядах таборової адміністрації.

А думаємо, що не буде занадто революційною наша вимога до суспільних провідників уміти відрізняти якість політичного (радо називаного «державного») проводу від обов'язків... магазинерів і завідуючих таборами.

Значить «мандат мас» не витримав іспиту. Про цього навіть найбільші захопленці (в роді З. Пенського з «Української Трибуни») в останньому часі воліють відмовчуватись.

Мандат мас, очевидно, є вимога, до якої ми мусимо стреміти, бо, ведучи боротьбу за нашу державну самостійність, ми маємо на меті здобути такі умовини, в яких народ, маси мали б можність у вільному голосуванні висловити свою волю так що до форми і ладу, в якому вони бажають жити, як і щодо людей, яких вони хочуть мати своїми провідниками і репрезентантами. Але це є наша мета, яку ми можемо осягнути тільки у вільній державі. Ніяка еміграція не вибирала собі своєї політичного проводу голосуванням мас.

До такого способу покликування національного чи навіть державного проводу маси мусять бути підготовані. Перед тим, заки ми маси виховаемо, заки іх політично зорганізуємо, заки вони дійсно будуть становити одну монолітну політичну еміграцію, давати тим масам право децидувати є дуже ризиковно. Воно може нам принести більше шкоди, як користі. Ми були свідками, скажемо для приміру, недавно відомих подій в Ганновері, що є майже чисто українським табором, і на його прикладі можемо зовсім певно ствердити, як маси ці політично зрілі для того, щоби виконати свій обов'язок і своє право умандатувати своїх політичних провідників. Маси, що висувають ще релігійні, регіональні, територіальні питання — питання, що повинні належати вже давно до нашого політичного середньовіччя і що повинні сьогодні бути лише такою згадкою, як нею є зажертий колись у нас спір за «ять» і «йори» — хіба такі маси можуть дати запоруку, що вони «умандатують» своїми представниками дійсно найкращих і тих, що до того мають дані? Маємо ми тим масам віддавати право вирішувати, хто має бути нашим проводом і хто має розв'язувати форму нашого внутрішнього життя?

І тому, замісьць мандату мас, ми висловлюємося за інший мандат. Ним є, передовсім, мандат історії, мандат поколінь, мандат традиції, мандат тягlosti боротьби і праці, мандат неписаної і писаної

української правди. Цей мандат не все відчуває, знає і усвідомлює собі маса, ці голосуючі руки, які від століття треба було годувати обіцянками, що залишаються незмінними; в Римі — „rapet et circenses“, у французькій революції — влада, а Німеччині — „Freiheit und Brot“, в Советському Союзі — «надвишка вартості». Але цей мандат все знає, розуміє, усвідомлює і відчуває провідна політична активна меншість, що часами походить з вибору, а часами зголошується сама, залежно від припадку, і що в своїй совісті реалізує, веде, бореться і терпить за мільйони мас, що часто, а це вже ми мали теж в нашій історії, одиноку заплату за це мас або Пилатове вміття рук обивається від невинної крові, або «распні!» здемагогізованій топі.

Мандат історії тут має вищу силу від мандату мас. Ним с традицією боротьби, заслуг, тяжкості думки і дії. Його не можна нехтувати. Не можна нав'язувати до праці тільки власної особи. Ми є нерозривним ланцюгом поколінь, що з роду в рід несемо ту саму правду і маемо обов'язок її нести незмінною. Бо горе тому народові, що її згубить і в кожному періоді буде її шукати наново.

І ще другий мандат маемо на увазі — мандат представників мас. Представниками мас народу, тут можемо говорити цілого народу, є його політичні партії, групи, середовища — ці, що ставлять собі ціллю ясну і одверту політичну боротьбу і працю. Їх маси не мусять вибирати, не мусять підносити рук і рапувати голосів, але тим не менше вони мають мандат мас. Бо що є політичні угрупування, партії, організації, середовища, рухи? Вони є органічним відбитком тих тенденцій і поглядів внутрі народу, що оформлені одною духовно-політичною думкою, одним усвідомленням і світовідчуттям певних шляхів і засобів, вони стараються в згуртованому організаційно середовищі і через нього передовидти свою програму в житті. Є вони, отже, органічним відзеркаленням потреб національного колективу, що живе і розвивається згідно з обов'язуючими природними законами у всіх вимірах і що не може вичерпатися тільки одною якоюсь чи то духововою і ідеологічною, чи то програмовою чи тактичною концепцією.

Політичні партії є відбитком настроїв, поглядів, думок, тенденцій народу, його груп, середовищ, становів. Є фатальним непорозумінням, що багато політичних груп старається свою партійну філософію (світогляд) і програму зробити філософією і програмою цілого народу. В кожному випадку вона, хай би найбільше всеобіймаюча, тотальна, хай би це була навіть не партійна, але віропісвідна, те, що ми звикли називати не партією, а рухом, — вона буде відбивати погляди і віру, думки і бажання тільки частини суспільності. Поглядом і думками цілого народу не може бути програма й ідеологія одної партії, і тому монопартійна система ніколи не буде відбивати волі цілого народу. Провід, що виходить з мандату такої одної політичної партії, не буде ніколи проводом цілого народу, але все тільки його певної частини. А коли частина керус цілістю, то вона все криє в собі потенціально конечний примус застосувати насилля.

Тому спосіб творення проводу мусить виходити з тих існуючих політичних груп і партій, що зараз мають таке чи інше відношення до визвольної нашої боротьби, бо вона є сьогодні мірілом об'єктивної вартості кожного нашого внутрішньо-політичного і суспільного явища.

Це с ті засадничі логічні і поглядові підстави, якими кермується частина українського політичного світу, що прагне здійснити в наших умовинах консолідацію.

Як уже було сказано, консолідація сама в собі не є ціллю. Вона с засобом, при допомозі якого ми можемо максимально ефективно свою ціль осiąгнути. Не с навіть нашою остаточною ціллю тут, на еміграції, розв'язувати дефінітивно і остаточно справи

нашого національно-державного проводу, хоч є нашим намаганням і ту справу належно розв'язати.

Консолідація, що її започаткував і послідовно розвбудовує та реалізує зараз КУК, має скромніші цілі. КУК не має наміру сам собою бути проводом, ні національно-політичним, ні державницько-політичним. Безперечно, що до створення цього національно-політичного проводу треба стреміти. Але, знаючи всю складність нашого внутрішнього політичного життя, треба до справи тої підходити розважно і поважно. Лишастися до дискусії, чи тим проводом має бути «державний» центр (бо такі окреслення з боку багатьох викликають усмішку: як можна говорити про державу, коли не маемо території, народу і екзекутивної влади. Всім прихильникам такого вживання терміну належало б подумати над пропозицією, чи не краще б такі групи називати «державницькими», себто такими, що стремляються до державних), чи ним буде національний провід, чи ним буде еміграційний, чи «всеукраїнський» провід. Ті справи будуть актуальні щойно в тягу нарощання органічного процесу розв'язування по черзі, одна за другою, менших життєвих практичних проблем. І тому КУК не ставить собі в першу чергу, як справу першу, твсчення проводу, «уряду» чи чогось подібного. Він ставить собі справи не менше важні, хоча скромніші. Виходячи з заложення, що кожна акція мусить бути попереджена процесом підготовки і назрівання, КУК старається створити відповідні сприятливі передумови для здіснення дальших завдань, між якими на чергу дня прийдуть справи формування одного, спільногого національного політичного диспозиційного осередку, проводу.

В Комунікаті КУК-у, виданому 11 вересня 1946 р., читаємо:

«Українські політичні організації (УНДО, УСРП, УПСР, ОУН, УНДС, СГД і УРДП), маючи на оці найвище національне добро, увійшли між собою в контакт з метою перевести внутрішнє упорядкування українського політичного і громадського життя та координування національно-визвольних зусиль. Теперішні складні і несприятливі відносини... промовлюють переважливо за необхідність об'єднатися всім зарганізованим українським національно-політичним групам до спільної, чесної та лояльної співпраці над внутрішнім консолідаційним процесом нашої еміграції на демократичних підставах і унаглядненням цього процесу на закордонному (зовнішньо-політичному) відтинку.»

Координаційному Комітетові йдеться, отже, про «об'єднання до спільної, чесної та лояльної співпраці». Чи с ця співпраця потрібна? Чи можна сказати, що без неї не можна жити? Очевидно, жити можна, але як? Без чесної, спільної і лояльної співпраці ми витрачатимемо даремно енергію на непотрібні речі, тоді коли ту саму працю при спільній, чесній і лояльній співпраці можна було б виконати з меншою витратою сил та в коротший час. Дальше, без того об'єднання ми нашу працю і активність — (а'активності, Богу дякувати, деяким політичним групам не бракує) — спрямовуємо на невласні рейки, на взаємне поборювання, замість того, щоби ті сили використати на поборювання наших ворогів. Енергію і активність одної з найактивніших наших політичних груп зараз використовується на слідкування, доношення, унешкідливлювання, паралізування і перешкоджування праці партійних противників (українських!), на демагогічну виборчу кампанію і акцію боротьби за «мандат мас», на організацію боївок та ліквідування і нищення іншопартійної преси і т. д. Така активність не має нічого спільногого ні з визвольною акцією, ні з політичною роботою.

Координаційний Український Комітет саме в ім'я тих справ, щоби їх не толерувати, щоби не робити їм місця і щоби їх усувати, закликає до чесної, спільнотної і лояльної співпраці. Світоглядові програмові і тактичні особливості залишається кожній групі до її власного ужитку. Вона може вести пропаганду і агітацію за свою програму скільки хоче. Може вона вихвалити себе, що тільки і тільки вона є наймудріша, найжертвеніша, найгеройчіша і так даліше. Все це їй вільно. Все це в концепції консолідації Координаційного Комітету залишається вільним, але не вільно їй нельо яльно і нечесно ставитись до інших політичних груп. Це значить, що, проповідуючи «єдиноспасаємість» своєї партійної концепції, не муситься конечно говорити, що партійні противники — це «опортуністи», «спекулянти» і т. д. Вистарчить, коли скажеться, що ті, які ведуть за собою рекламу, є найкращі.

Дальше комунікат каже, що цей консолідаційний процес має відбуватися на демократичних засадах. Цю точку небагато треба пояснювати. Кожний з нас знає, що в демократію можна давати таке розуміння і пояснення, як хотіть. І большевики називають свій «строй» демократичним, а свою конституцію навіть «найдемократичнішою» в світі, але чи скаже хтось, що в большевії є дійсно демократія? Думаемо, що — ні. Чому? Ознакою демократії є легальне і явне існування інших політичних партій. Інші політичні партії — це інші думки і інші погляди, які вільно явно і законно висловлювати, а все це є ніщо інше, як дійсна свобода, за яку наш народ веде боротьбу від століть. Саме про таку дійсну свободу тепер йдеться. Не про купу фраз про ідеалізм, про геройство, про любов і патріотизм, про інші світлі речі, про які говорять на академіях і концертах, але яких у щоденному житті, в конкретному, реальному житті мало хто може здійснювати в умовах, коли йому ці «жертвенні», «патріотичні», «геройські» та «ідеалістичні» земляки розіб'ють цеглою голову в той момент, коли він буде говорити, що якийсь там партієць обікрав магазин. Отже, про ту свободу думки і поглядів йдеться, а не про ніщо інше. Чи здібна її взагалі забезпечити якнебудь монопартія, в тому і партія нашого «бліскучого відокремлення» від КУК-у? Чи можемо ми подати хоч один приклад монопартійної системи в любій державі, де є правдива свобода думки і переконань, де іншим політичним партіям вільно висловлювати свою думку і боротись за її реалізацію?

Нам, очевидно, скажуть, що прихильники «бліскучого відокремлення» не проти партій, але щоби вони, ці партії, визнали УГВР. Дальше нам скажуть на вигравдання, що, на жаль, партії в українській історії здали свій істит і то на недостаточно, бо в 1918—1920 рр. показали, що вміли.

Але це, що нам старатимуться говорити «патріоти не партії», не має підстав, бо вимога до політичних партій, щоби вони визнали незнаний собі політичний центр без можливості брати в ньому участі, є дуже мало поважання. Ми не поділяємо думки якогось там американського часопису, що конечно доляється відкриттям причілля від цілої УГВР, але ми думаемо, що не зробимо некоректності, коли поставимо пропозицію загадочній УГВР сказати, принаймні в стислому довір'ї, лідерам партій, чи якимсь достовірним представникам чи поодиноким особам з інших партій, хто вони є, ці найкращі, найідейніші, найпатріотичніші, найбільш геройські, найбільш безкомпромісові, найбільш революційні, найбільш всеукраїнські, соборні, незалежні, самостійницькі і прочі і прочі панове з УГВР. Бо перше, ніж ставити вимоги підпорядкування, треба сказати, кому у треба підпорядкуватись. Чотири літери замала. Затими літерами мусять бути люди, конкретні люди, що так само їдять, сплять, потребують грошей на заплачення мешкання і викуплення харчевих карток. Бо «особи а не доктрини», — писала колись сама «Українська Трибуна», особи мусять бути тими, яким мусить підпорядкуватися народ.

Отже, супроти такої постановки ясно, що ті політичні партії, що ще не забули здорово думати, цілком слушно висувають тезу, що консолідація не може відбуватися на платформі анонімового твору, що в понятті здорового думаючої частини суспільності є фікცією, обчисленою на довшу мету, щоби вносити в наше політичне життя анархію і заколот, а найважніше, щоби в нас створити комплекс нерозгаданої мафії, яка, інтригуючи і держачи маси в непевності і цікавості, буде створювати сприятливі умовини для фанатичних, міжпартийних і внутрісупільних конфліктів, що нагадуватимуть нам боротьбу середньовіччя з чарівницями, яких не було, немає і не буде. Чи можна дивуватись, що в таких умовах ціла концепція консолідації, пропонована УГВР, як і вона сама, викликає в ряді політичних умів підозріння і недовір'я, що за нею криється рука, що аранжує не українську, але протиукраїнську акцію?

Виходячи з такого погляду, лишається визнати концепцію КУК-у, який творить консолідацію усіх українських політичних сил, що в і домі громадянству, без різниці, чи за ними є істеричні самаритянки, чи розполіковані нідолітки, чи професійні «політики».

Тільки представники політичних партій, груп і середовищ, що мають за собою минуле, що мають активне відношення до дійсності, що дають своїх конкретних людей — тільки ці можуть запевнити, що консолідація буде переведена дійсно на здорових засадах.

Чи є нам конечно ці засади потрібні? Чи не можемо ми з цієї демократії трохи попустити в ім'я більшої активності і оперативності?

Думаемо, що питання демократії є питанням засадничої важливи. З кількох причин. Залишаємо цілком на останку мотив, що ми мусимо йти не проти струї але з нею, що ми не можемо вертатися до систем віджилих і збанкотованих, але що ми мусимо тримати крок з ритмом історії. Це не значить, що маємо бути демократами тому, що демократами є переможці, і тому, що демократія в моді. Бо, поперше, переможцями є не тільки демократи, а, подруге, не в моді справа. Українська демократія напевно не буде така, якою є американська, так як український націоналізм не був ніколи і не хочемо, щоби він був таким, яким був націонал-соціалізм, фашизм, чи большевицький московський націоналізм. Але ми вважаємо демократію справою засадничої важливи тому, що від побудови її залежатиме, чи ми потрафимо здати свій черговий іспит історії, чи ні. Во маси в Україні нічого так не прагнуть, як свободи, якої їм дати монопартія не зможе, а яку їм забезпечити зможе тільки вільна народовладна українська влада. Це одне. А друге те, що ні одна українська партія без наслідля влади в Україні не здобуде. Влада в Україні треба будувати від самого початку тільки на моменті саме спільноти, чесної і лояльної співпраці всіх політичних груп. І тому питання демократії для нас є центральним питанням, ваги якого не зменшить навіть «велика активність і оперативність» монопартії.

Концепція консолідації КУК ставить дві мети для себе: упорядкування внутрішніх відносин і унагляднення консолідаційного процесу на закордонному відтинку.

Про упорядкування і його можливості на внутрішньому відтинку вже була мова вище. Потреба упорядкування відносин і унагляднення малого скандалу нашої закордонно-політичної акції, консолідаційного процесу на закордонному відтинку, коли внесений спільній меморіал на Паризьку конференцію від УНР і УГВР одна з тих груп здезавуала. Не входячи в мерітум справи, хто тут більше винен, а хто менше, ми мусимо ствердити, що при існуючих наших внутрішньо-політичних умовах, коли ми маємо декілька політичних центрів (УНР, УГВР, Гетьманський), що мають претенсії бути

«державними центрами», отже одиноко виступати перед зовнішніми чинниками на закордонному полі, ми при кожній акції будемо компромітуватися, бо в кожній справі перед тими самими чинниками від імені одного і того ж нещасного українського народу буде виступати завжди як «одиноко умандатований», раз формально-правно, другий традиційно, третій фіктивно, четвертий «мандатом мас» кілька політичних груп, що в дійсності є тільки політичними групами, а не умандатованими представниками від цілого українського народу з відповідними уповноваженнями. Вже вище ми говорили, що тут, на еміграції, того мандату і повновластей вони від цілого народу одержати не можуть. Народ же вкраїні, тут тільки т.зв. політична еміграція, половина якої думас саме не про політику і гасло «геть від політики» вважає мало не свою чеснотою і суспільною моральністю, якою міряється вартість громадян. Отже, висувається конечна потреба наші закордонні виступи узгіднити. Не маючи змоги, а в нинішньому стані навіть передумов створити одно формально-правне національне представництво на еміграції, ми мусимо наші виступи і дії на тому відтинку узгіднити. І це саме має на меті КУК.

Не творення уряду, проводу, а узгіднення своїх виступів назовні, щоби вони не були нашою політичною і національною компромітацією, але щоби вони були нашим національним і політичним осягом і успіхом.

Чому зовнішній відтинок не може перебрати якнебудь одна з існуючих політичних груп? Тому, що претендентів на це є кілька. Ми зараз не маємо ніякої екзекутиви на те, щоби в якийнебудь спосіб заборонити іншій групі виступати на міжнародному відтинку. Ми можемо лише апелювати до здорового, гідного, зрілого і державного розуму почуття політичних партій, щоби свої виступи узгіднювали, щоби вони не виступали неумандатовані на закордонному відтинку в справах, які відносяться не до партій і груп, але в справах, що відносяться до долі і справ цілого народу. Тут мусить говорити цілий народ устами об'єднаних своїх політичних партій, і тому потрібна координація і консолідація виступів. Кожний з існуючих претендентів на «державне» представництво має стільки аргументів за собою, скільки й проти. А тому одиноким розумним виходом із ситуації є потреба всім ім сісти до спільногого стола і зговоритися. Це не значить, як це було вже підкреслено, що котрась із існуючих груп тратить щонебудь із своєї партійної окремішності, із своїх привілеїв, обов'язків, компетенцій, — але це значить, що кожна з груп зобов'язується у справах виступу порозумітися з іншою групою, зглядно з усіма іншими, щоби цей виступ був солідарний і гідний.

Очевидно, що така постановка справи потрібна і конечна не стало, але тільки переходово, до того часу, доки всім нашим партіям не вдається створити правно-формальний осередок, визнаний всіми політичними партіями, що мав би виключне право говорити від імені «українського народу згл. від імені українського визвольного фронту».

Тут, очевидно, постане зараз зауваження, що таким осередком, що говорить від імені українського визвольного фронту, є УВГР, бо «вона одинока є представником України, що бореться», а всі інші групи і партії — це «опортуністи», «спекулянти», «кар'єристи» і т. д. Таким ставленням справи ми не розв'ажемо належно внутрішньо-політичної ситуації нашої визвольної справи. Бо таке говорення є звичайною демагогічною виговіркою тих, що не хочуть з принципових причин сісти до спільногого стола і зговоритись. Таке говорення не витримує логічної і фактичної критики, яка доказує, що кожна з українських політичних партій стоїть на самостійницькому ґрунті і кожна є виразницею боротьби за наше соціальне і національне (чи національне і соціальне, як це можуть зараз зловисливі підхопити) визволення.

Концепція консолідації КУК ставить рівночасно певні передумови для її здійснення і реалізації.

Цей відтинок концепції в своїй теоретичній сторінці може видаватися декому зайвим, або принаймні, дивовижним, що в політичній концепції, яка має на оці розв'язку внутрішньої політичної ситуації, ставиться точки, гей би витягнені з морального кодексу, і що під ним мають підписатися всі українські групи. Очевидно, завважа така слушна, але, на жаль, для нашої дійсності вона є конечна, бо вона є симптомом того стану, в якім ми знаходимось. На жаль, наше внутрішнє замирення мусить зачинатися від умов, що партнери будуть придергуватись «твірдих принципів права і християнської моралі, що будуть осуджувати прояви морального і фізичного терору, що відкидають монопартійні — тотальні тенденції, що визнаватимуть свободу думки і слова, взаємну лояльність, чесну критику відмінних поглядів і виключатимуть поборювання осіб, ідей і рухів засобами клевети, інсінуації, очорнювання та денунціації».

Значить, коли всі ті справи ставиться під умову, що є доказ, що в нашому внутрішньому політичному і суспільному житті були дійсно прояви непридергування права і християнської моралі, що був моральний і фізичний терор, що були чи є тотальні монопартійні тенденції, що поборюється особи, ідеї і рухи засобами клевети, інсінуації та денунціації. Значить, потрібно підпису під такою консолідацією і зобов'язанням її перестеригати є оправдана і конечна. Значить, концепції консолідації КУК-у є живою, конечною, реальною вимогою і потребою загального нашого інтересу.

І це саме є істотне. Таких умов одна українська політична група підписати не скотила.

Але це не ослаблює моральної сили концепції КУК-у, хоч її не підписала найсильніша чисельно, але найслабша морально українська політична група. Своєю відмовою від підпису група поставила крапку над «ї», хоч вона має все відчинені двері вернутись, взяти в руки перо і підписати зобов'язання, навіть коли б були підстави вірити, що вона їх в житті придергуватись не буде.

Як було сказано вгорі, концепція консолідації КУК залишає кожній політичній групі повну свободу організаційної праці, поширювання і популяризації своїх програм і ідеологій, не порушаючи засад постанов 12. З. 26. з віймкою того, що всі організації, що беруть участь в акції консолідації, зобов'язуються не переводити ніякої акції загально-національного значення без попереднього взаємного порозуміння. З того виходить, що кожна з груп, придергуючись лише умов взаємної лояльності і чесності, може собі вести свою організаційно-партийну роботу без обмеження.

Консолідація, отже, не обмежує свободи дії. Треба діяти, а потім, коли прийде час і пора, народ, оцей саме народ, оті маси, на які так радо звикли деякі покликаватися і яких мандат вони хочуть здобувати зараз, знаючи, що того народу зараз тут немає, щоби міг правильно оцінити їхні дії і роботу, — оцей сам народ і ця маса оцінить, чи така то партія своєю роботою і своїм розумом дозріла до того, щоби наїкраще вести справи власної держави. Тоді народ вирішить. І це буде найкращий мандат мас. А до того часу треба чесно і лояльно співпрацювати з іншими групами, бо і тоді, коли народ навіть віддасть мандат свої у руки якоїсь партії, то зробить він це під умовою, що вона інші партії не зажене за дроти концентраційного табору, але що вона терпеливо і зрівноважено буде слухати здорового голосу критики тих партій, що, будучи в опозиції, стремітимуть при помочі такого самого мандату

мас заступити місце дотеперішніх умандатованих. Оце є наша концепція консолідації, наша українська демократія, наша візвольна концепція і наш шлях.

Дальше в консолідаційному комунікаті говориться, що учасники визнають обов'язок скеровувати свої сили для здобуття державної волі українського народу та повернення йому народоправного ладу і соціальної справедливості.

Цей уступ консолідаційної концепції визначає відразу платформу консолідації, якою є здобуття державної волі, соціальної справедливості і народоправного ладу.

Уступ цей опрокидує видумане і нечесне твердження противників консолідації, що мовляв, КУК, чи партії КУК-у не визнають боротьби за Українську Державу. В нашій ситуації боротьба за державну незалежність є для всіх партій якокою самозрозумілою річчю, що про неї навіть не доводиться говорити. Сьогодні, крім Комуністичної Партії большевиків України (КПБУ), яка не є українською політичною партією, але експозитурою Москви, отже окупаційною агентурою, в інші політичні партії стоять на платформі боротьби за власну державність. Запречувати цей факт — значить обніжувати вартість і вагу візвольних змагань. Очевидно, що боротьбу можна вести в різний спосіб. В умовах большевицького режиму боротьбу вели не тільки повстанські загони і революційно-терористичні формациї БУД, СУМ, СВУ, ОУН, УВО, але боротьбу вели навіть українські комуністи (УКП-істи), що в тихих кабінетах і лабораторіях вели смертельну боротьбу, незнану і безіменну, за українську науку, за українську етнографію, за українську мову, археологію, українську культуру, за українське господарство і т. д. І вони вели боротьбу за Україну, за і творчі і духові вартості, що не менше важні для будови власної державності, як кількасот вишколених на підпольних військових курсах підстаршин. Не треба думати, що акція і праця політичної гру-

пи, що зараз ставить себе в опозицію до здорового процесу консолідації, є вершком політичної мудрості і зрілості і що поза її роботою все, що діється і відбувається в Україні і поза нею, це все нічого не варте. Бо саме без тої праці, про яку вони собі думають, що вона нічого не варта, не мислима була би робота, ба навіть існування самої їхньої політичної групи. Бо ОУН з неба не впала, ані України не видумала, ані вона не винайшла боротьбу за українську державність. Боротьба була й перед нею.

Дальше концепція консолідації ставить вимогу плекати добросусідські взаємини з демократичними візвольними рухами середньої і східної Європи, щоби спільними зусиллями прямувати до спільногоМирного полагоджування господарських і політично-державних проблем на основах демократичної національної рівності в етнографічних межах.

І, врешті, важною є IX точка комунікату, що ставить вимогу рівного представництва усіх політичних організацій, що беруть участь в консолідаційній акції. Вимога ця є диктована реальними і практичними обставинами, бо ми зараз не маємо ніякої змоги об'єктивно і вірно означити фактичну силу кожної із політичних організацій. Тому заступництво не може бути ані пропорційне, ані під проводом найсильнішої партії, але воно мусить бути паритетне (рівне) т. зн. від кожної політичної групи в нарадах і голосуванні бере участь та сама кількість представників.

В той спосіб переведена консолідація для конкретних, з'ясованих вище завдань, ставити собі буде за ціль, після успішного переведення координації, довести до консолідації українського політичного життя в спільному керівному осередку. Отже, щойно по виконанні тих завдань, можна приступити до завдання створення одного політичного представництва чи проводу, із за якого група «бліскучого відокреслення» вже завчасу попала в історичні судороги страху за втрату свого «мандату мас», якого її ніхто відбирати, ані із нею конкурувати не зирається.

В. КОСАРЕНКО-КОСАРЕВИЧ.

Східня Європа в призмі книжкових появ ЗДА *)

VI.
(Продовження)

«Відвідуючи різні фабрики, американці звичайно цікавилися практично-технічними та соціально-робітничими питаннями. Між іншим, щодо неявки робітників на працю, так зв. абсентизму. У висліді своїх допитів устійнє Уайт факт, що «абсентизм є там, мабуть, так само рідким, як і в карному заведенні в Атланті. Для нашого капіталістичного способу думання тяжко зрозуміти, що в соціалістично му ладі не фабрики належать робітникам, а робітники фабрикам. Отже, без фабрики вони не мають ані що істи, ані де спати».

«Помалу починаю я розуміти цей край і його населення.

Припустім, що ви вродилися і провели ціле своє життя в добре веденому карному заведенні, де ви мусите тяжко працювати, маєте куток до спання, три рази денно харчі і доволі одягу.

«Припустім, що стіни цього заведення були покриті написами, що свобода і справедливість існує тільки в тому заведенні, що поза ним панує тільки безпорядок, страйки, непевність безробіття та експлуатація робітників в той час, коли в цьому заведенні все діється для нашого добра».

Гл. „ОРЛІК“ ч.5 (1947)

«Припустім, що вас запевняють, що начальство й сторожа є лише на те, аби охороняти вас від злобного зовнішнього світу.

«Чи ж можна дивуватися, що, як би хтось пробував звільнити вас з цього заведення або загрожував вам хоч би тільки словом, ви будете боротися із проти того, як тигр.

«Совітські люди є надзвичайно формальним народом не тому, що вони є комуністами, але тому, що вони є москалями. Вони скромні в уживанні кльозетного паперу, але як уряджують офіційний банкет, так все мусить бути як слід — від вилок для устриць аж до медалів. Не диво, що вони обралися, коли Уїнстон Черчіл під час відвідин Москви в моменті налетів явився на обід до Сталіна в своєму летунському одязі. Царський великий князь був би це зрозумів, але не ті серйозні соціалісти. Як росіяни, вони можуть бути як слід, але як комуністи вони турбуються вилками.»

Під час налету на Москву німецьких бомбовиків чужоземні кореспонденти хотіли про це телеграфувати своїм редакціям. Цenzура не дозволила не тому, що хтонебудь мав сумнів у правдивості цього факту, але тому, як це цензор обґрунтав, що ця вістка ще не з'явилася в «Правді». Є законом для російської цензури, вважати все неправдою, що не було ще надруковано в російській газеті, так що марнус свій час кожний американський репортер,

який думас випередити російську пресу. А «Правда» подала цю вістку на три дні пізніше.

Один з кореспондентів, що стало перебувати в Москві, пробував збирати анекdoti про Сталіна. Він розказав москалям, що в них, в американців, є багато анекdoti про Рузвелта, а в англійців про Черчіля, отже його цікавлять анекdoti про Сталіна. Почувши це, москали вжахнулися. Вони сказали, що ніяких анекdoti про Сталіна немає зовсім, бо Сталін — це великий чоловік. «А я думаю, — каже Уайт, — що це тільки частинно так. Я думаю, що колись буде дуже багато анекdotichnih opis danь про Сталіна, а оці гарні канали с ділом всіх тих, що були необачні, розказуючи їх зараз ненадійним людям.»

Резюмуючи явища величезної прірви між прекрасними плянами в теорії, а нужденною дійсністю в практиці, Уайт пише: «Але може це завжди була нація синіх плянових відбиток. Аджеж і старий Петербург був так само заплянований на мочарах. І на кожному кроці надibusmo mi ці ознаки, коли зустрічаємо щось фантастичного: чи це с маніфестацією комунізму, чи це є тому, що ці комуністи є москалями — расою грандіозною в своїх плянах, але паричною в переводженні їх в чин?» Він слушно відзначає факт, що репрезентативні будівлі в Ленінграді збудували чужинці, головно італійські будівничі, але або не знав, або забув додати, що й тоді й тепер міста, фабрики й канали будувались і будуяться на кістках та руками небажаних елементів за їх свободолюбість, головно з-поміж українців.

Цікаве з Уайтове пояснення привернення діяльності православної церкви. Відповідальним винуватцем цього факту вважається Гітлер, який використав був в окупованих територіях привернення церковного життя як засіб у своїй окупаційній політиці, головно на Україні. Вістки про те, що Гітлер став протектором православної церкви поширились по цілому Сов. Союзу. Це, — а по-моєму, ще більше огляд на своїх християнських союзників на Західі та можливість використати духовенство як своїх агентів для контролю душ советського населення — примусило Сталіна закликати до себе в вересні 1943 року провідних достойників російської православної церкви і скласти з ними угоду на позрозуміння церкви й держави, які дотепер актом з дня 23. 1. 1918 року були розлучені. Зрештою, відновлення глифікації царів в аналогії «отечественних в осн» не могло обійтись без церкви, тим більше, що й Сталінові стало потрібне таке саме проповідування послуху офіційльній советській владі з боку церкви, що проповідувала таке саме послушенство і татарським ханам за часів Золотої Орди і московським та російським царям-деспотам. Маркс назвав релігію «опій народу». Сталін рішив ужити того «опію» як засобу і для свого деспотичного панування.

«Не зважаючи на негативне ставлення комуністів до релігії, православна церква є чисто російською, себто московською інституцією, а її духовенство так само цілком послушне Кремлеві, як колись було воно услужливе царям. Зовсім що інше з папа, італієць, який живе в Римі. Подібно до націонал-соціалістів, які є лише блідою копією комуністичної політичної системи. Советський уряд не дозволяє людям зовні контактувати, а ще більше мати який небудь вплив на населення Сов. Союзу». Ось де корінь насильного відкатоличування західних українців та переводження їх в лоно московського православ'я.

В 1939 р. Москва надіслала майже тотожні ноти до Фінляндії, Литви, Латвії і Естонії, домагаючись права вислати свої червоні війська для окуповання військових баз в тих краях. Всі вони протестували енергійно. Кінець-кінець, всі вони, за виміром Фінляндії, піддалися російському натискові. Фінляндія аргументувала, що хоч москали бажали окупаші тільки на час війни, проте вони добре розуміли, що пізніше не буде можливо їх з краю усуну-

ти. Фінляндіці вирішили тоді, що в таких обставинах краще загинути в боротьбі. Їх розуміння росіян було правильне. Три балтійські держави негайно були «злопані» Сов. Союзом».

Чи ж не є це повна аналогія до взасмин між Москвою і Україною, від Переяславського договору починаючи?

На самий фронт советсько-фінський американців не допущено, але завели їх на місце, де була дача художника Рєпіна, аби показати варварство фінців, при відступі яких дача, перетворена в музей, згоріла. Рєпіна вихвалюють як дуже велику фігуру в російській культурі. При тій нагоді варто згадати не тільки факт, що Рєпін вважав Україну з Кисловом своєю батьківщиною та що в день його смерті на малберті була картина «Гопак в старовинному Запоріжжі», а на нічному столикові відкритий «Кобзар» Шевченка, але що цілий Український Музей ім. Потоцького в Кислові був знищений не воєнними верхами, а на приказ Сталіна за підписом Мануїльського, щоб знищити все, що могло доводити старовинну і культурну вищість українського народу в порівнянні з московським.

В телеграмі Уайта «Фіні відважно боролися за Ваєпурі, що до року 1939 було другим найбільшим містом Фінляндії» підкреслені слова цензор викреслив, хоч там не було ніякої військової інформації, а тільки те, що кожна шкільна дитина може вичитати з підручника географії: «Але Росія застосовує найгострішу цензуру в усьому цивілізованому світі. Інші кореспонденти пояснили мені, що ці слова були зцензуровані. Якщо Москва, чи пак Сов. Союз, вичував претенсії на будь-яку територію, ніяка вістка в Москві не сміє згадати факт, що ця територія належала колись до іншої держави чи нації. А це відноситься не лише до Карелії, але й до балтійських держав. Зараз вони належать до Сов. Союзу як його частина, і ніяка депеша з Москви не сміє згадувати, що вони колинебудь були незалежними республиками».

Ця свіжа дивовижність вражає американців і англійців та французів. Але до такої самої дивовижності щодо України вони вже за пару століть привикли й вважають таку дивовижність безспірною довою історії Східної Європи.

Колись Буткови та Татіщеви доводили на підставі норманської теорії та Рюрикового дідичства, що та чи інша територія належить до спадку московських князів чи російських царів, якщо ім хотілось привласнити собі їх. Зараз замовчується її історичне існування поза рамками Сов. Союзу.

А як же виглядають советські «вільні й тайні вибори»? Поперше, і окупаційна армія і агітатори з Москви мають право голосувати на місцях їх побуту. Подруге, неучасть в голосуванні проголошується актом ворожості супроти советської держави. Портрет, кандидатом може бути тільки особа, визнана партією. По провірених особистою виказкою голосуючий дістает від виборчої комуністичної комісії картку вже з іменем кандидата. Його повчують, що якщо він би був незгідний з визначенням уже кандидатом, то він може піти до будки і змінити називисько. Йому не треба вже говорити, що якби він дійсно так зробив, то цього йому не забудуть. Отже, змін не буває майже ніколи».

Ось де тайна майже 100% участі у виборах та майже 100% більшості офіційних кандидатів.

Багатомовні є взаємні закордонні кореспонденти у Москві з советською цензурою. «Цензура виключає все, що могло б викликати враження за кордоном про від'ємні умовини життя внутрішніх ресурсів. Кореспондент не сміє подати величину хлібного або м'ясного пайка за місяць для кожного громадянина. Він не сміє звітувати про те, що поза пайковими приділами, які є дуже скруп, ціни на харчі, потрібні до життя, на вільному ринкові є такі високі, як ніде на американських чорних ринках. Впродовж місяців не сміє він нічого сказати про

відкриття склепів урядом, де можна купувати без карток, але по цінах свободного ринку.»

Советський цензор не вдається в дискусію про причини конфіскати. Його відповідь є завжди однаковою: «Я не можу дискутувати з Вами про те. Так рішено.» Коли ж кореспондент настирливо домугається пояснення, тоді цензор каже строго: «Пане Сміс, я мушу Вам пригадати, що Ви знаходитесь в Сов. Союзі!» А це вистарчає за всяке пояснення.

Міркування росіян щодо закордонних кореспондентів є приблизно таке: «Вони користаються вже харчами й помешканням нарівні з найбільше упривілейованими клясами Росії; але за це не виказывають вони жадної вдачності, а, навпаки, домугаються дозволів на подорожування і на право критикувати, про що російській пресі ані снитись не сміє!»

Якби Уайтові відомі були описи Павла з Алеппа під час його побуту з патріярхом у Москві за часів Хмельницького, то він би не дивувався аналогічним обставинам в часах Сталіна.

Якщо коли і вдається кореспондентам дістати дозвіл подорожувати по краю — ніколи на фронт — то завжди проводить їх один цензор. По повороті до Москви нічого не пропускається цензурою, чого той супровідний цензор сам не бачив або не смів бачити. А все, що виходить поза рамками того, що дає до відома «Правда», вважається цензурою майже за шпіонаж.

VII.

Прецікаві є устійнення Уайта про ціни потреб щоденого вживки. Робітник воєнних фабрик заробляє місячно коло 1.000 рублів, стахановець інколи й 4000. Тисяча рублів по дешевому дипломатичному вимінному курсу є 80 доларів. Але на свої харчеві картки він може купити товарів лише на 7 доларів місячно. «В Америці кожний робітник може прохарчуватися знаменно нераціонованими продуктами, навіть згубивши свою харчеву картку. Він дістане скільки завгодно молока, яєць, риби, дробу, хліба і необмежену кількість свіжих овочів та ярини. В Сов. Союзі все, що має будьяку харчеву вартість, є або раціоноване, або фантастично дорого на свободному ринку».

В році 1944 були на свободному ринку в Москві такі ціни: 12 яєць — 10—13 доларів, фунт хліба — 5,67 доларів, фунт м'яса — 11,23 доларів, ношені черевики — 80 доларів, а нові — 333 долари. Одяг та інші гарні та добре речі появляються в Москві звичайно в зв'язку з будь-якою новою советизацією чужого краю, як напр., балтійських держав.

«Советський уряд стояв в основному перед такою самою проблемою, як і наш (американський — прим. ред.): їх населення одержувало високі воєнні заробітні платні, але за них нічого купити не можна було. Ми розв'язали її частинно оподаткуванням, а частинно продажкою воєнних облігацій, так що по війні, коли промисел вироблятиме речі загального вживки, воно зможе продати облігації і купувати товари по нормальніх цінах.

Правда, і в Росії продаються облігації, багато з них мають навіть відсотки. Але ж советське воєнне фінансування на велику скалю проводиться безпосередніми датками, збираними від осіб, фабрик і кооперативів готівкою або в товарах.

Але росіяни ставляться скептично до облігацій, бо людина, що посідає облігації, має купну силу, якої держава не може контролювати. Її примхи загрожують державній економіці. Во ану ж ця людина захоче купувати раніш, як держава готова продавати. А може вона волітиме купити радіо замість оферованого дерев'яного стола і викличе наглий брак радієвих пристрій?

Як довго людина залежить від державної платні, дак довго живе вона в положенні з рук до уст, і її купна сила може бути контролювана. Вона дістане

радіо тільки тоді, коли держава готова буде виробляти радіо, а перший випуск дістануть ті, що, на думку держави, найбільше на це заслужили.

Але якщо ця людина посідає облігації, або якщо вона нагромаджує свої високі воєнні платні під матрацами, загрожена вся економічна система.»

І советський уряд поборює цю небезпеку дуже оригінально. В квітні 1944 року почав він відкривати т. зв. «Комерційні склепи». В них уряд продає майже кожну люксусову річ з харчів і одягу по цінах свободного ринку і без ніяких раціонованих карток. В американському понятті переняв советський уряд свій власний чорний ринок як державне підприємство, аби вилудити від своїх робітників всю надвишку їх воєнних платежів.

«Кожний чужинець, дивлячись на це все, дивується, що народ не протестує, коли уряд перебирає сам функції нелегального чорного ринку. Навпаки, він радий, що може купувати в таких державних скlepах і вважає ці склепи одною з великих благодатей советського ладу.

«Цей уряд боїться грошей, — говорив один американський кореспондент в Москві, супроводжаючи Уайта по ринку. Його винагородження не відбувається рублями. Коли ви належите до упривілейованої кляси, то уряд дозволяє вам купувати люксусові предмети в спеціальних скlepах, куди всім іншим вступ заборонений. Він нагороджує медалями і декорacіями, що з них деякі доють вам право іхати задармо залізницею або посылати дітей до високих шкіл без оплати. Фабрики, що перевиконують свої норми, винагороджуються квитками до опери або одержують право купувати люксусові предмети по знижених цінах.

Гроші є завжди другорядні. Вони є властям підозрілі. Влада боїться накопичування їх у великі маєтки, які знищили б їх систему.

«І саме тому, що вони всі виховуються в такий спосіб, вони не в стані зрозуміти саму систему. І коли ви пробуете довести їм, що ми таку небезпеку великих маєтків усуваємо спадковими податками, вони вам не вірять, бо це не є передбачене в їх підручниках про капіталізм».

На кожному кроці відчувається брак конкуренції. Ніхто не намагається прикрасити виставові вікна скlepів. Адже всі вони в руках державних трестів, а тим однаково, в якому з їх скlepів проходить і купується.

Архітектор, що робить пляни на мешканальні domi для робітників, намагається задовольнити не їх майбутніх мешканців, не власника, що мав би їх винаймати, але урядовців, від яких залежить апробата тих плянів. Мешканці живуть в таких домах не тому, що є там щонебудь до їх уподоби, тільки тому, що вони належать до фабрик, де вони працюють або тому, що бракує їм відповідних політичних зв'язків або положення, щоб дістати право на більше житлових кубометрів і в ліпшому домі.

Це не значить, що російський народ або його советський уряд не бажають собі краси; вони навіть намагаються в тому напрямі, лише вони мають погану систему для її осягнення. Бо конкуренція зникла з московських скlepів і будинків; над усім житям давить тупа і позбавлена всякої фантазії рука бюрократії, которая з браку конкуренції зумовлює лише брудну пересічність.

Способ для розуміння капіталізму це є заучування напам'ять довгих слів, уживаних економістами. Треба піти туди, де його зовсім немає, та придивитися, що там створено на його місце.

В лоні нашого ладу (американського) людина, що заощаджує гроші, замість марного розтрачування їх, робить корисне діло. Во тими заощадженнями побудовані наші фабрики і розвивається наше сільське господарство.

Ті соціалісти аргументують, що як залишити право ощадності і витрачання індивідам, то вони мо-

VIII.

Описуючи советські знаменитості на одному офіційному бенкеті, Уайт ось як описує Іллю Еренбурга:

«Перед роками він був кореспондентом ТАСС-а в Парижі. Франція є тому одиною західною країною, що він її добре знає та не зле по-французьки розмовляє.

Він є низький, малий, сутулуватий, що одягається в Москві так, як французький інтелігент на англійський спосіб. Його наставлення до німців нічим не відрізняється від колишнього Жоржа Клемансо. Це завжди було це по лінії уряду. Аж до конференції в Тегерані, де вияснилося, що англо-американські потуги не будуть заперечувати советські анексії балтийських держав, утримували совети в Москві вільний Німецький Комітет з полонених генералів. Сталін з притиском заявив, що він не воює проти німецького народу, а тільки проти кліки Гітлера. Сепаратний мир з Советами з боку будь-якої іншої німецької фракції поза Гітлером, при затримці цілості німецької армії, лежав все в обсягу можливості».

«Іого висока оцінка Франції затемнює йому погляд на англо-саксонців. Особливо не бачить він, як і майже всі росіяни, ніяких воєнних зусиль і чину з боку Англії й Америки. Навіть, коли англо-американці розпочали в Нормандії оффензиву, приписував він швидкий наступ заслугі тільки французьких макі (партизан).

Велике англійське видавництво запропонувало Еренбургові грубу суму за аналітичну статтю про Сталіна, яка б показала маршала цілому світові. Для кожного, хто знає Росію, така пропозиція була дуже наївною. Я, принаймні, вірю, що Сталін є великим чоловіком, що зумів вести Росію інстинктивною мудрістю. Але кожний росіянин в засязі НКВД виставив би себе на страхітливу небезпеку, якби він спробував друком аналізувати мотиви маршала або студіювати його характер. Во там є тільки переворщене орієнタルне підлабузювання, в порівненні з яким захоплення Карла Зандбурга в його праці про Аврама Лінкольна треба б було вважати спробою атентату на його характер.»

В разом вияснилось, що, напр., трюкові фільми Дізенса дуже часто забороняється, бо його Мікі Мауз (Mickey Mouse) робить ухили від партійної лінії, чого ніколи не робить Чарльз Чаплін.

«Це, що американці називають «п'ятою колоною», ніколи не потребувало йти в підпілля, навіть впродовж війни. Великі частини нашого народу відкрито сприяли потугам осі до війни, а навіть потім, коли ми взяли в ній участь, впливові газети продовжували критикувати наших британських і російських союзників. В порівнянні з тим Росія вдається чудом національної єдності без однієї-кого незгідного голосу.»

Але росіяни незадоволені на нас за те, що не всі нації газети підтримують Рузвелта в такому степені собачого лизунства, як російські газети підтримують Сталіна. Ми можемо лише вказати, що дотепер ні один з наших генералів ані не дезертирував, ані не перейшов на бік німців або японців.

Москва не дуже то публікує факт, що генерал Власов, колишній командант оборони сектору Старої Руси, перейшов до ворога з цілим корпусом. Правда, німці скоро побачили, що це ризиковно висилати тих людей на східній фронт, бо багато з них знову перейшли б до партизан.

Ми привикли благородно хвалити високу мораль Червоної Армії і деколи навіть нарікаємо, що наши хлопці не знають, за що вони воюють. Але не треба забувати, що з-поміж всіх англо-американських воєннополонених в руках німців, ім не вдалось зорганізувати ні одного батальйона охочих боротися дальше в націонал-соціалістичних уніформах.»

(Д. б.)

жуть вийти поза контролю і знищити економічну структуру нації. Панічне заощаджування може загальмувати всю торгівлю і спричинити безробіття мільйонів робітників. Вони вказують на те, що найбільша витрата капіталізму полягає не у видаванні грошей на безробітних, але в страті виробничої чинності, коли мільйони робітників дармують або працюють в державних підприємствах, що не можуть конкурувати з приватним промислом, і виконують менше або виробляють предмети малої практичної вартості.

Але ж наші капіталістичні депресії не зумовлюють більшої затрати людської енергії, як советський бюрократичний лад зі своїми малопродуктивними методами, де майже кожна діяльність є державним монополем, де немає конкуренції, яка заставляла б непродуктивні підприємства або реформуватися, або зникати. Правда, цей народ не творить хвостів перед роботодавчими агентурами. Але він працює надзвичайно тяжко і стоїть у хвостах, щоби заплатити 1,25 долара за одне яйце. За мирного часу він стояв у хвостах за іншими предметами. Він працює дуже важко, але продукує так мало, що його життєвий рівень є нижчий від того, який мають наші безробітні. Під час нашої депресії з-поміж 130.000.000 населення 15.000.000 жили пару років на рівні з безробітними. Але ж в Советському Союзі всі 180.000.000 населення жили на ще нижчому рівні впродовж 25 років і тільки пару мільйонів у привілеїзованих знають щось ліпшого. Впродовж того чвертystоліття совети контролювали сьому частину світового суходолу, повного природного багатства.»

В Росії є кілька категорій раціонуваних приділів відповідно до різних степенів советської кастової системи. Так, напр., Червону Армію добре годують, особливо на фронти. Советські старшини мають 50% знижки цін в державних «комерційних склепах». Кремль люксусово забезпечений власним комісаріатом. Кожний раз, коли яке чужинне посольство дає велике прийняття, може воно дістати від Кремля такі делікатеси, що їх в цілому Сov. Союз навіть за найвищу ціну ніяк одержати не можна.

Чужинці одержують такі самі харчі, як передові большевики (за віймом тих, що живуть в Кремлі). Вони одержують повний приділ м'яса і хліба, можуть купити пляшку водки раз на місяць і т. д.

Для звичайних советських громадян є ступнева скала, яку можна уявити собі на хлібних приділах. Передовий воєнний робітник дістас 600 грамів хліба денно. Друга категорія робітників дістас 500 гр., канцелярійний урядовець (не начальник) — 400, всі інші (старі люди, діти, інваліди) — 300 гр.

Письменники, артисти, художники і т. д. належать до спеціальної люксусової категорії не лише щодо хорчів, але й щодо одягу та помешкання

Весь цей образ відображеній дуже влучно В. Г. Чемберленом, ветераном кореспондентів в Москві, що написав декілька наукових праць про Sov. Союз. Поразка Франції застала Чемберлена в Бордо, і він там міг обсервувати наслідки катастрофи. Вулиці переповнені були бездомними людьми, що спали по п'ять і по шість осіб в одній кімнаті, колоніяльні товари в склепах були випродані, великі хвости творилися перед ресторарами.

Чемберлен придивлявся всьому тому і накінець заговорив своїм повільним способом до свого товариша-кореспондента (котрий розповів це мені в Москві): «Знайте, є це велике нещастя, коли катастрофічна поразка у війні та національні судороги приводять націю до такого стану, який є нормальним, щоденним життям в Sov. Союзі.»

Обговорюючи питання сільського господарства, Уайт зазначає: «Росіяни є незлі рільники. Є це хибо цілою системи, коли це, що вони роблять, є по-часті безглуздям.»

До проблематики образотворчого мистецтва

«Змогу і вміння висловити своє, національне, у формах загального мистецтва світового — загублено, і щойно під самий кінець минулого сторіччя почалася трудна праця віднайти свій власний шлях».

(С. Коломиець «Укр. Мистецтво», І.).

Безперечно, кожна людина мусить мати власні погляди на минуле, сучасне й завдання в майбутньому. Речникам кожного мистецького уgrupовання вільно намагатися обґрунтувати свою платформу. Конкретний вислід «віднайденого шляху» не в минулому сторіччі, а в році Божому 1947 дуже недвозначно зафіксовано резолюцією З'їзду образотворців в Мюнхені: «Зберігати і продовжувати ті форми національного мистецтва, що не можуть розвиватися в Україні», а щоб загал не вводити в блуд, пояснено в досить оригінальний спосіб суть поняття національного мистецтва: «зберігати національну суть свого мистецтва, в практиці промовляти мовою світового мистецтва, формально ставити і розв'язувати ті самі образотворчі проблеми». Отже — в практиці українське образотворче мистецтво мало б промовляти інтернаціональною мовою вислову й задоволятися ставленням перед собою тих же інтернаціональних проблем. Після такої інтерпретації поняття «національного мистецтва» вже зовсім не зрозуміло, яке матиме значення соборницький склад такого мистецького уgrupовання і як практично воно хоче стати «висловником і репрезентантом української духовності»...

Не дивно, що сьогодні ми вже чусмо вимоги глибше сформулювати проблематику сучасного українського образотворчого мистецтва. Чусмо закиди, що воно плentиться десь поза сучасністю, поза своєю добою. До певної міри це є реакція на нездрово-оптимістичний тон «Українського Мистецтва», на яловість духа і опортунізм нашого образотворчого середовища, яке досі не зуміло занять активного становища до ряду болючих і актуальних проблем творчості. Творчості... Стимулів творчості. Ми пережили (активно або пасивно) події історичної ваги, мільйони наших братів і сестер зазнали неймовірних терпінь, ми — свідки героїчнихчинів українських патріотів, ми говоримо про плекання типу «нової» української людини і... розв'язуємо проблеми, розв'язувані учнями мистецьких шкіл, все складаємо іспити на вміння фахово щось виобразити.

Такий закид може мати дещо рації. Так, «сучасна людина не так даність, як завдання» — це ми маніфестуємо в гаслах на своїх пропорах. Але ми масно й більші, глибші й ширші завдання. Ми віримо, що наша Батьківщина має історичне покликання — місію на цій землі, спраглій правди і оновлення. Ми знаємо, що духовна поставка України і прикмети українського характеру — лицарськість, героїчність і свободолюбіє — мають стати взірцем для кращого справедливого світу. Коли ми дійсно в свою націю віримо, коли ми є її синами, а не безіменними «скітальцями», не можемо ми бути лише «пропагандистами і декораторами», озброєними в зброю інтернаціонального мистецтва, виковану длі змагання за його неокреслені ідеали. Мистецтво справжнє, мистецтво велике є висловом поняття творчого духа національної спільноти. «Щоб творити справжнє бойове мистецтво, треба відчувати свою епоху», бути її співзвучним, а головне — усвідомити свою суперенну в цій ролі, призначення. Мистецтво не є зброя, а пропором авангарду суспільства, не є переспівом передових, поступових ідей людства в інтерпретації даної національної духовності, а є джерелом тих ідей («Слово о полку Ігоревім», героїчний епос козацької доби, Шевченко, Нарбут, Бойчук, Хвильовий...).

Мистці не можуть бути лише майстрами, бо серед майстрів пророків не буває. Не можемо і не сміємо жадати, щоб кожен образотворець пнувся «пророки». Але знаємо, що великі народи в часах свого національного ренесансу давали людству твори, насычені геніальністю формотворчого духа. У них питання «форми і змісту» розв'язувалися органічно, а не спекулятивно, як у епігонів і «попутників». Намір «практично» ставити і розв'язувати проблеми інтернаціонального образотворчого мистецтва (тобто конгломерату ріжнородних національних мистецтв ріжного ступня, активності, темпераменту, досконалості, ріжного ідейно-світоглядового забарвлення — соц.-реалізм і західно-європейські «ізми») — ще не свідчить про наявність первнів творчості, які можуть їй забезпечити передові позиції в світі. Подібне завдання, напр., у Хвильового, звучало багато складніше: «виковать в себе тип європейського інтелігента, який від Європи візьме не тільки голу техніку, а й щось серйозніше». Це «серйозніше» — це була та агресивна, динамічна духовість Заходу» (С. Гординський: «М. Хвильовий»).

Як це не прикро, але нам здається, що наше образотворче мистецтво сьогодні ще свого слова не сказало. Лише можемо ствердити, що етап летаргії, етап «спілок праці», поневолення і запроторення в духові концентраційні табори «Райхскомісаріатів» і «Генерал-Губерній» — минув, і воно на ряду з іншими галузями національного мистецтва виступило на шлях дійсно трудний, шлях шукань себе, самоусвідомлення в новій дійсності, змагань за самоутвердження в світі конфліктів і протиності під бойовим прaporом, освяченням кров'ю борців, які й уміраючи кидали світу: «Шкода, що вдруге умерти не зможемо ми» за ті світлі ідеали, які полонили наші душі.

Ряд нельгідностей в формулюванні завдань українського образотворчого мистецтва в резолюціях З'їзду в Мюнхені постав в силу неоформленості нашого мистецького руху. З'їзд практично мав змогу підсумувати працю ініціативного Комітету по організації і переведенні виставки й знайти більшінщі відповідні життєвим вимогам нові організаційні форми для творчо-професійного об'єднання поважного числа образотворців. Питання форми і змісту, шляхів, які зможуть нас вивести на широкий шлях великого українського образотворчого мистецтва, питання орієнтацій на Захід-Схід чи Україну і т. д. — в процесі дискусії визріють, викристалізуються і, переживши хвороби ріжних ухилів і ересей, в творчих змаганнях українське образотворче мистецтво виявить своє індивідуальне обличчя. В противному разі всі наші декларації будуть неорганічними, бюрократичними словоблудіями, нікого і ні до чого не зобов'язуючими, бо позбавленими живого духа, загартованого в боротьбі за утвердження своєї істини.

Заколисуванням непевного сумління образотворчого загалу наївними твердженнями, що вже нині українське образотворче мистецтво «не боїться чергати з криниці мистецтва інтернаціонального, бо вже вміє представлювати чужі впливи, використовувати їх творчо, що воно формам, притаманим і мистецтву світовому, вміє надати українського змісту і духа» — не докажемо ще, що великі мистецтва передових народів заполонені тими самими проблемами і завданнями, що і наше мистецтво.

Безперечно багато наших мистців закінчило першокласні мистецькі школи й володіють технікою першорядних мистецтв світу, але в ділянці експансивності, динамічності вислову ідей, в полоні яких знаходиться наша духовість — нам пишатись годі. «Нівелляція індивідуального зависокого культурою»

— сумнівна гіпотеза навіть для бритів, універсальності яких і в мистецтві обумовлена провідними позиціями імперії в кількох континентах.

Знаємо, що і в абстрактних композиціях висловлюється сучасність, коли її активно сприймається.

Знаємо, що для суверенного національного мистецтва, для творчих особистостей кожні об'єктивні умови сприяють творчості й виявленню своєї індивідуальності, свого первородства і покликання. Питання форми і змісту воно також завжди і за кожних обставин розвязує суверенно — творчо.

Ці моменти уважаємо за відповідне підкреслити з огляду на кроки, зроблені покликаними чинника-

ми для створення Об'єднання Мистців. Абстрагуючи ролю цього Об'єднання, як чинника «координуючого», як своєрідне «Майстерство Культури» при ЦПУЕ, — припускаємо, що УСОМ (Українська Спілка Образотворчого Мистецтва) мусітиме пожвавити свою активність не лише в площині організаційній, а й в царині ідейній.

Поняття «національного», «великого» і «світового» наберуть лише в процесі виміни думок конкретного змісту.

В лоні Об'єднання Мистців легче буде виявитися ідеологам сучасного українського мистецтва.

П. ЧУХРАЙ.

Чи моральні афоризми В. Державина?

Ми звикли вважати афоризми дуже поважним, в нас мало вживаним, жанром літератури. В нашій уяві це такий жанр, у якому висловлено в короткій і яскравій формі якусь глибоку, орігінальну і дотепну думку. Досі нам уявлялось, що афоризмами обдарували людство виключно сильні індивідуальністі і знаменитості.

В данному разі не важко, чи збігається така наша уява з фаховим науковим визначенням цього гатунку літератури в теоретичних працях і словниках. Читачеві вільно мати своє розуміння і свою уяву про літературні явища, і ми підходимо саме з цього погляду звичайного читача: шукаємо в афоризмах якщо не дуже глибокої, то, принаймні орігінальної і свіжої думки. Шукаємо також дотепної чи яскравої форми вислову. Що ж ми знаходимо в тих афоризмах, які від недавнього часу появляються в деяких наших виданнях, і що ними обдаровує нас Володимир Державин?

Перед нами журнал «Заграва». В цьому журналі поміщені «Моральні афоризми» Володимира Державина. Яку ж мораль проповідує В. Державин?

В українському світі, як відомо, панівним моральним принципом є вірність батьківщині. Згадайте народну пісню про Байду, історію про Тараса Бульбу і Андрія, Гонту і його синів, легенду про Сірка і яничар і стане ясно про що йде річ. Тут виявляється українська мораль, яка, підносить на п'едестал вірність Україні, як найвищий обов'язок перед нацією. Згідно з цією мораллю відступники і зрадники свого Рідного Краю плямуються, як злочинці, що порушили найвищий Божий закон і через те заслуговують на кару.

Зовсім іншу мораль проповідує В. Державин. Ось його афоризм на цю тему:

«Лиха недоля — назавсіди кинути рідний край, та ще гірше — зовсім не мати права кинути його».

Наведений афоризм збудовано так, що перша його частина служить для більш яскравого вислову другої — головної думки афоризму, яка звучить: «гірше лихої недолі з зовсім не мати права кинути Рідний Край». Ця думка, висловлена в такій загальній формі сприймається як заперечення морально-го обов'язку супроти Рідного Краю. Вона суперечить вищезгаданому моральному принципові досмертної вірності своїй Батьківщині, яка підноситься як святий і непорушний закон в українських народніх піснях і думах. Згідно з українською мораллю не вільно ні кому кидати Рідний Край, навіть тоді, коли життя в ньому є тяжким, а на чужині можна краще і вигідніше прожити. Байда оспівуватися в народній пісні як герой за те, що він на пропозицію турецького султана «зняти його дочку та йти панувати» відповів вегацією чужої віри і чужого краю і незламною вірністю своїй Батьківщині. І навпаки, хто покидає свій Рідний Край «ради розкошів і лакомства нещасного», таврується найгіршими означеннями.

Єдиним виправданням для того, щоб кинути Рідний Край є політична еміграція, або, коли країна перенаселена, колонізація. Ale ці окремі випадки не порушують загального морального принципу вірності Батьківщині. Афоризм В. Державина, висловлюючи принципи в такій загальній формі, а не стосовно до конкретного випадку, скажімо в умовах політичної еміграції, викликає заперечення. Він скерований на порушення української суспільної і національної моралі, отже є аморальним.

В українському світі є також другий високий і благородний моральний принцип — працювати «для загального добра» і суспільні справи ставити вище над особистими. Згадайте Шевченка «Мені однаково» — і стане ясним, про що йде річ. Зовсім іншу мораль проповідує В. Державин: «Хто не сподіється успіху в особистих справах — удастся до суспільних». Отже, суспільній моралі алtruїзму і служіння загальній, національній чи громадській справі протиставиться мораль егоїста-обивателя, який кепкує з людини-громадянина і громадського діяча з майже цинічною нахабністю паскаря.

Відомо з психології і життєвої практики, що добра і шляхетна людина бачить такими й всіх інших, або принаймні схильна вважати і хоче, щоб були всі такими. І навпаки, злодій і брехун, для приміру, вважає всіх інших більш спритними у брехні і злочинах супроти інших. В. Державин вважає навпаки: «Найбільше схильні вірити чужим обіцянкам ті, хто ніколи не додержує своїх власних». Тут В. Державин перевертас і ставить з ніг на голову відоме народне прислів'я, яке, до речі мовити, є відоме і в Німеччині: „Der Schelm denkt so, wie er (selbst) ist!“ Коли народне прислів'я висловлює тут певну правдиву думку і позначене народною мудрістю, то як назвати афоризм, який цю мудрість старається заперечити?

Всім відома роль виховання. Хто знає, скажімо, виховну систему в ССР і дійсність, той не може заперечити, як багато досягли в своїй виховній меті більшовики і скільки треба було б приклади праці, щоб перевиховати суспільство, коли б на Україні була своя Держава і своя українська виховна система і своя виховна мета. Державин і це заперечує і прорікає свою істину: «Виховання може зробити все, але робить звичайно протилежне тому, чого прагне». Іншими словами — коли хтось виховує з українця «малороса», чи й москаля, з нього вийде українець. І навпаки — коли ви намагаєтесь виховати доброго українця — так і знайте — з нього вийде москаль.

Дуже дотепний афоризм!

Наведені афоризми В. Державина змусили нас з увагою віднести і до тих його афоризмів, які надруковані в «ХОРСІ». Які ж нові істини і орігінальні думки прорікає В. Державин в «ХОРСІ»? Тут В. Державин запевняє нас, що «Абсолютний літературний смак для письменника не обов'язковий», що «естетичне в літературному творі це лише так звані формальні елементи твору» (стиль, сюжет

і композиція). Решта, тобто ідеї, думки, почування і вчинки героїв або так званий зміст є «позачуттєві і тим самим позамистецькі категорії».

Як бачимо, В. Державин творить свої афоризми дуже просто: на «біле» говорить «чорне» і йому здається, що він говорить дуже глибокі, дуже дотепні і дуже оригінальні речі. Во ж хто мислить собі письменника без літературного смаку? Хто мислить собі велику літературу і велике мистецтво без величного змісту і великих ідей? А В. Державин мислить собі саме так і хоче переконати в цьому ж читача.

З історії світової літератури відомо, наприклад, що періоди великого духовного піднесення суспільства, багаті на великих подій і прояви героїзму, виявилися і в мистецтві і сприяли його розвиткові. В. Державин твердить протилежне, заявляючи, що «героїзм, св'ятість, честь — чудові теми для мистецтва, проте здійснення їх у житті не сприяє мистецтву».

Відомо також, що розвиток театру сприяв появлі і творенню великої драматичної літератури. Трудно уявити собі І. Тобілевича без його театру або М. Куліша без театру «Березіль». В. Державин знову ж, ідучи за своєю методою творення афоризмів, пише: «Що вищий театр, то нижча драматична література».

Який глупід є, наприклад, у протиставленні релігійного почуття або моральних категорій естетичному спрійняттю, як «абсолютно несумісні», коли в дійсності ці явища дуже близькі і не виключають одне друге, а доповнюють. Так само нелогічним і «недіялектичним» є протиставлення мистця як людини мистецтву, якому він служить. Згідно з нормальним мисленням і знанням людської природи відомо, що мистець, шукаючи правди, добра і краси у своїй мистецькій творчості тим самим одночасно удосконалюється сам внутрішньо як людина. Шевченко став таким, яким ми його знаємо, через науку і мистецтво. Яким був у мистецтві, таким він був і в житті. В. Державин говорить протилежне. «Не можна разом служити мистецтву (або ж науці) і особистій досконалості». І далі: «Жаден філософ не спромігся б утворити свою систему, якби почав з неухильного виконання власних моральних імперативів».

Чи не хоче В. Державин цим сказати, що всі філософи і пророки одне писали і говорили, а зовсім інше робили або що, щоби бути справжнім філософом і могти створити свою власну систему, то треба бути безумовно з дефектами характеру? Логічно розумуючи, із афоризму В. Державина виходить, що

досконалі морально (чесні, героїчні, св'яті) люди не можуть бути досконалими філософами.

Дуже пессимістичний погляд.

Ми не маємо наміру демонструвати і коментувати всі афоризми В. Державина. Ставимо самим читачам на роздум ті перли його мудрощів. Ми хотіли звернути лише на них увагу, щоби неуважний читач не проходив поруч них, присвоївши собі їх зовнішній звук, не зрозумівши змісту і тенденцій.

З повищеною наведеною ясно, що являють собою афоризми В. Державина своїм змістом і свою формою і яка їх вартість. Доводиться лише дивуватись, що редакція такого ніби поважного журналу рекомендує Володимира Державина, як «парадоксального мислителя» (гляди вступ до «Афоризмів» в ХОРСІ). Сказати на «біле» «чорне» — це ще ніякий парадокс. З цих міркувань ми б утримались зачислити Володимира Державина до числа «мислителів» і «неповторно творчих індивідуальностей», які «межевим інтелектуальним напруженням змушують шукати нової і ще раз нової правди». Від таких парадоксів читач може бути лише збитий з глузду і загубити й ту правду, що він її мав.

Постас питання, як міг дійти Володимир Державин до такої «творчості» і як ця «творчість» могла бути надрукована в українській, до того так поважній, публікації?

Ключем до знайдення відповіді на перше питання, нам здається, може бути один з афоризмів самого В. Державина, в кому він твердить, що «діялектика є методою хибного мислення. Хто, мислячи, помиляється, той тим самим мислить діялектично».

Це твердження — нічим не доведене і не обґрунтоване. Але на прикладах афоризмів Д. Державина є ясним і незаперечним: парадокси афоризмів В. Державина випливають з методи його хибного мислення. Хто, мислячи, помиляється, той тим самим мислить парадоксально. Такий висновок сам по собі випливає зі змісту парадоксів В. Державина.

Що ж до другого питання, то нам здається, що редакція журналу є жертвою двох обставин. Трудно собі уявити, щоб були вміщені твори такої якості невідомого автора. А Володимир Державин — все ж таки ім'я. Другою обставиною є те, що вже стало звичкою: видавати не твори, а задруковані папір. А папір витримує все.

Мораль з цього усього ясна: не слід забувати, що література — не приватна, а суспільна справа великого і відповідального призначення. Тут дійсно відчувається «потреба сталевих спиначів для кріплення словесного мистецтва» (Мотто ХОРСА).

О. 3.

З пресового фільму

Польський «назалежний демократичний» тижневик «Кроніка», що виходить у Франкфурті, в ч. 22 містить знову статю на тему польсько-українських відносин. Стаття того ж самого кл. гр. є відповідю «Українській Трибуні» і «Часові» на їх полеміку з першою статею кл. гр., поміщеною раніше в «Кроніці» п. н. «Про польсько-українські справи».

Автор старається довести, що українська преса вломлюється у відкриті двері. Він переконує, що становище української преси «з пункту бачення українських інтересів — є попросту непередуманим доктринерством, що в практиці є спрямоване проти української рациї.» Щоби зробити свою позицію морально вищою від української, автор пише: «Це про Польщу ж сказано в часі війни, що вона була «надихненням світу», бо існував у нас протягом цілого періоду здесидований одностайній противінмецький фронт з одним керівництвом у проводі і в справах політичних не було в нас ані неконтрольованих відрух, ані уросної «вулиці», ані не існувало жадного «імперіялістичного проводу».

«Це, що «Українська Трибуна» називас «спробою споротиву українській визвольницькій боротьбі проти німецького загарбника» вишикає хіба з виразного непорозуміння, тому що ми протиставилися дійсно різко, але тільки тим українським чинникам, що пішли на співпрацю з німцями, а з якими українська часописня напевно не хоче мати щічого спільнотого. Були це, між іншими, деякі відлами, які гуртувались довкруги українського комітету в Кракові і довкруги інших українських формаций, що оставали в засягу німецьких впливів і інспірацій. Але подібно, як винищували ми з цілою послідовністю усі, навіть поодинокі, найменші і завжди ізольовані від цілості нашого народу, об'яви співпраці з підпільними зі сторони польських одиниць, так само протиставились ми колаборації інших, спеціально, коли це відбувалось на наших очах і на нашій землі, як напр. в Кракові.»

«Ті, що відважились співпрацювати в Німеччині зависли на гиляці в тій самій годині, в якій німці опустили Польщу.»

Все це с гарно написане.. але не відповідає дійсності. Ситуація сьогодні напевно не є така, що дозволяла б нам відграбувати старі гріхи і взаємно собі їх витикати перед очі, бо це дійсно, як дальше вже пише сама «Кроніка», не посуне ані на крок проблеми правильного наладнання українсько-польських відносин. Але не можемо в ім'я правди не спростовувати твердження, що причиняється до представлювання нас в ролі обвинувачених в ситуації, коли прокуратори мають теж не чисте сумління. Бо коли говорили про безкомпромісову поставу пана кл. гр. проти колаборантів то муситься ствердити, в ім'я правди, що, ані пан кл. гр. сам, ані ті поляки, що в їх імені сьогодні він говорить, не знаходили у себе стільки відваги, щоби карати своїх земляків перед відходом німців з польських теренів, відносно однаке українців (і то робили круги пана кл. гр.—польське підпілля), то нищили їх в самому найбільшому розграбі боротьби проти гітлерівської тиранії. Нам відомо, що в передпокій губернатора Франка ждав з побажаннями і дарами представник не лише українських колаборантів, але і польських. І нам є відомо, що до співпраці в організації львівського університету крім проф. Подолинського і проф. Ластовецького пішло багато польських професорів. І було б цікаво почути від пана кл. гр. аргумент, чому лише українські професори мали згинути від польської скривованої кулі, ніби як українські колаборационісти. Пан кл. гр. забуває, що сталося це все саме в тому моменті, коли ні поляки, ні українці не булипанами Львова. Якже ми масово вірити тепер запевненням пана кл. гр., що він сьогодні, теж в умовинах, коли ні поляки, ні українці не є господарями Львова, своєю політичною лінією боронить... українських інтересів більше ніж самі українці.

* * *

«Українська Трибуна» містить дві знаменні статті. В статті першій (ч. 31 (55) від дня 4 травня ц. р.) п. н. «Чому воно так?» якийсь М. К. подає і аналізує причини до постання існуючого сьогодні ніби двопідлу українського політичного світу на «легалістів», «угодовців», «опортуністів» і навіть «зрадників» та на визнавців і прихильників революційної боротьби. Він пише, що «тепер серед нашої еміграції і західних українських земель (чому тільки західніх? — прим. ред.) опинились люди обох загадах духових формаций. І тут, у змінених обставинах, вони теж проявляють себе у своїй діяльності. «Легалісти», без огляду на їхню ранішню партійну приналежність, вважають, що вони і тільки вони с найчиетішими демократами і її захватцями і що вони тепер єдині покликані до проводу на еміграції. Вони не хочуть усвідомити собі того, що післявоєнна демократія іша й вимагає інших методів діяння. Запізнившись у розумінні духа повоєнного часу, вони хочуть пакіпти свої перестарілі методи політичної акції всій еміграції, і то з почуттям своєї «демократичної вищості і непорочності». Ці люди сповнені уроюного почуття авторитетності і демократичної «фаховости», аподиктично і, ми сказали б, по-диктаторськи намагаються накинути свої перестарілі методи передвоєнної багатопартійної і розхристяної демократії теперішнім часам... Іх сердить і те, що теперішня демократія в засаді не відкидає і революційних метод боротьби. Коли б ці передчасні предвоєнні «легалісти» мали силу, то негайно видали б закон, що забороняв би всяким «фашистам» і «гаярячим головам» проходити еволюцію поглядів, хоч би це було випливом їхнього внутрішнього переконання... Словом наші шановні і децпо підтоптані «легалісти» не хотять узяти до уваги той факт, що «нерозважні духи» і «безвідповідальні руїнники» серед воєнної загрози і безупинної боротьби з окупантами, яка вимагала якнайвищого життєвого ризику і посвяти батьківщині, децпо підрошли, а деякі з них уже і до сороківки доходять, що вони дечого таки навчилися...»

В статті другій (ч. 36 (60) — від дня 22 травня ц. р.) п. н. «Справа національного сумління» Микола Пасіка старається вяслити також «непопу-

лярні події» і пише про те, «як це було в дійсності» «з гетьманом Павлом Скоропадським та його політикою. Вважаючи, що дав достаточну скількість доказів для «закріплення української державності» політикою гетьмана П. Скоропадського, М. Пасіка доходить до кінцевих висновків: «карательні отряди» з шомполами існували й до гетьмана і... їх організували московські і польські поміщики» (значить, влада гетьмана за те не відповідає, що роблять під її опікою... московські і польські поміщики і значить, московські і польські поміщики мали право в «українській державі» гетьмана робити більше, чим українські практикою маси); «супроти окупантійної політики і провокацій ворожих елементів гетьмана був безсилій» (так, ніби, безсилій уряд має право бути урядом і так, ніби, було непорозумінням, що маси забажали уряду, що був би в силі скоротити «ворожі провокації»); «українські свідомі елементи проголосили бойкот гетьманській владі» і «гетьман був змушений приймати чужих фахівців, чи «малоросів» на адміністративні та інші державні посади» (хоч не подано, чому ці «свідомі» елементи бойкотували уряд гетьмана а з ентузіазмом пішли за урядом С. Петлюри); «багато службовців або не вміли, або не хотіли говорити українською мовою та використували свою становища для «єдинонедільських» та інших ворожих українству цілей; «частину (добре, що лише частину!) винні за те, що в оточенні гетьмана збільшилось засилля ворожих українській державності сил, несуть ті, що бойкотували цей період наших державницьких змагань»; треба змагати до зміни громадської думки супроти гетьманців — «бо це справа політично-культурної зірlosti і національного сумління»; і, врешті, що «ця зміна залежить від самих діяків гетьманців, коли вони свій консерватизм розуміти будуть більшою мірою як політичну й ідеологічну активність у консервативному і загально-українському дусі, а не як громадську і політичну малоактивність чи взагалі бездіяльність».

Порівнюючи думки і тенденції виложені в обох статтях приходять нам на думку такі питання:

I. Чи «Українська Трибуна» вважає, що гетьманці належать сьогодні до світу «опортуністів» і «легалістів», чи до світу революціонерів?

II. Чи «Українська Трибуна» вважає, що тільки партії, що не вихваляють позицій «бліскучого відкремлення» і «мандату мас», мають перестарілі погляди і хочуть накинути їх всій еміграції?

III. Чи «Українська Трибуна» вважає, що «бездіяльні руїнники» і «нерозважні духи» (невідомо звідки взяті ці терміни), в обороні яких вона стас, дійсно вже децпо підрошли і дечого навчилися?

Бо нам здається, що гетьманці, як і раніше, належать далі до світу «опортуністів» — а «Українська Трибуна» прикладає робити їх «революціонерами» на те, щоби збільшити свій загумінок «бліскучого відкремлення» якоюсь «революційною» групою, і нам здається, що вони мають, як і мали, дійсне перестарілі погляди, (саме вони більше, як хто інший!) і хочуть їх теж накинути всій еміграції, і нам здається, що багато із «революційного» табору, мимо того, що «дякі з них доходять до сороківки», таки нічого не навчилися і не підрошли. Вони залишилися такими самими, як й були раніше. Во, як можна назвати сьогодні політичним ростом факт, що стається в обороні і ведеться пропаганду групі, що своєю дотеперішньою «діяльністю» недзвіданно показала, (що вона й сама устали Миколи Пасіки підтверджує), що розуміла свій консерватизм, як «політичну малоактивність чи взагалі бездіяльність», а поборюється політичну групу, що в умовинах кожної окупації (польської, московсько-большевицької, румунської і німецької) доказувала й доказала свою справжню революційність і активність.

Як можна тоді вважати, твердження «Української Трибуни», начебто група «революційна», до якої вона й себе зачисляє, багато навчилася, чимось іншим, як примітивною самохвальбою.

Культурна хроніка

На новій ролі «української поезії». (УБІ). В обговоренні державного бюджету ССРСР на 1947 рік на засіданні Верховного Совета ССРСР виступив був з промовою Й. М. Бажан. Свою промову, в якій він «просив» Верховний Совет збільшити бюджет Україні... на кілька мільйонів для «культурно-освітніх цілей», себто для большевицької пропаганди, закінчив надзвичайно промовисто:

Генісм Сталіна сильна, завзята,
Навік неподільна, навік молода,
Від дому ЦК до колгоспної хати
Живе Україна в напрузі труда.

Усі ми працюємо, товаришу Сталін,
Щоб наша вітчизна ще краща була,
Щоб слава її до далеких віддалин
Під Вашим теплом животворним цвіла.

(«Ізвестія», ч. 47/1947 р.).

Де є ще така країна в світі, де б в дискусії її парламенту над бюджетом держави посли народу говорили віршами?

20-річчя «Літературної Газети». 29 березня 1947 р. в Києві відбувалось урочисте засідання президії Спілки радянських письменників України, присвячене 20-річчю «Літературної Газети». На вроčисте засідання прийшли письменники, працівники мистецтв, журналісти, архітектори, художники, композитори, представники громадських організацій столиці Радянської України. У президії: Заступник Голови Ради Міністрів — тов. Д. З. Мануйльський, секретар ЦК КП(б)У по пропаганді — тов. І. Д. Назаренко, тт. Іван Лє, А. Малишко, Ю. Смоліч, Л. Паламарчук, Л. Троскунов, Л. Серпілін, І. Кочерга, М. Пащин, В. Сосюра, В. Г. Заболотний, Ірина Вільде та інші. Засідання відкрив словом поет А. Малишко. З доповідю «20 років боротьби за большевицьку партійність в радянській літературі» виступив письменник Іван Лє. Привітання прислали: ЦК КП(б)У, Президія Спілки радянських письменників КПСР, президія Спілки радянських письменників УРСР, газети — «Літературная газета», «Радянська Україна», «Правда України», Спілка композиторів України, Інститут літератури Академії Наук УРСР та інші. З промовою про завдання «Літературної газети» виступив З. Д. Мануйльський. З великим піднесенням присутні прийшли привітальні листи вождю народів великому Сталіну («Радянська Україна» від 30. березня 1947).

З Академії Наук УРСР. В Києві відкрилась перша наукова конференція Інституту філософії Академії Наук УРСР, створеного в кінці минулого року. Участь в роботі конференції беруть наукові працівники, завідуючі катедрами і викладачі катедр суспільних наук вищих навчальних закладів республіки, представники партійних, радянських і громадських організацій.

Конференція була присвячена загальний проблемі — «Ленінська теорія відображення і сучасна наука». На цю тему прочитано ряд доповідей. В день відкриття конференції доктор філософських наук М. Опельяновський прочитав доповідь на тему «Ленін про простір і час та теорію відносності», доцент Г. Ємельянов — «Теоретико-пізнавальні питання в рациональних працях тораріща Сталіна». На другий день наукової конференції кандидат філософських наук М. Овацдер прочитав доповідь на тему «Ленін і Сталін про відображення суспільного будтя у суспільній свідомості та роль ідей в розвитку суспільства». («Радянська Україна»).

Так виглядав розквіт «науки» у «вільній» Українській Республіці.

З Академії наук СРСР. (УБІ). Президія Академії наук СРСР вирішила провести в травні

ц. р. в Києві виїзну сесію Відділу історії і філософії Академії наук СРСР. Сесія присвячується проблемам походження російського і українського народів і боротьбі з антиісторичною концепцією М. Грушевського.

В роботі сесії візьмуть участь також українські вчені. Памітаються дооповіді академіків В. Д. Грекова, В. І. Пічета, І. І. Мінца та інші («Радянська Україна», 25. 3. 1947).

Вшанування пам'яті Ольги Кобилянської. (УБІ). Як подає «Радянська Україна» з дня 25 березня ц. р. Ювілейна комісія Спілки радянських письменників України влаштувала вечір, присвячений вшануванню пам'яті письменниці Ольги Оліянівни Кобилянської з нагоди п'ятиліття з дня її смерті. Ювілейний вечір почався вступним словом письменника Василя Козаченка. Доповідь про життя і літературу діяльності О. Ю. Кобилянської прочитав Ю. Кобиличевський. Поет А. Малишко розповів про свою особисту зустріч з письменницею, а поет Тереній Масенко прочитав свої твори, присвячені О. Кобилянській. Між наведеними іменами виконавців вечора не находитися ні одного буковинця. А вечір відбувався в столиці Буковини.

Фільм про Т. Г. Шевченка. (УБІ). Українська студія художніх кінофільмів готовиться до роботи над виконанням фільму про Тараса Григоровича Шевченка. Кіносценарій написав письменник Олександер Ільченко, фільм ставитиме керівник студії, народний артист СРСР А. Бучма та режисер С. Анисенський, ролю Тараса Григоровича виконуватиме Амвросій Бучма.

Чим годують Україну. (УБІ). Бібліотеці Академії наук УРСР відкрилася велика виставка літератури на допомогу вивчаючим біографію В. І. Леніна та Й. В. Сталіна. 18 розділів виставки з численними експонатами в документах, книжках, брошюрах, статтях розповідають про життя й діяльність творців большевицької партії і радянської держави. Для характеристики духу варто звернути увагу на розділи: «Дитячі та юнацькі роки Володимира Ільча Леніна», «Дитячі та юнацькі роки товарища Й. В. Сталіна», «В. І. Ленін та Й. В. Сталін в художній літературі» («Радянська Україна», 15. 3. 1947).

А «Ізвестія» з дня 2 жовтня 1946 р. подають з Києва «радісну» вістку, що на Україні вже не буде «голоду» на советську пропагандивну літературу. За час після визволення Києва там видано 100.000 примірників Сталінового «Короткого курсу історії КП(б)» в українській мові, а в «бліжайші дні» повідічно видати «сцо» 600.000 примірників цього «труду» (УБІ).

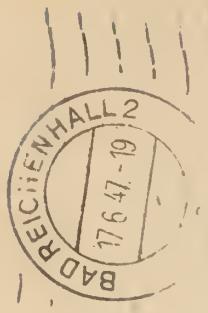
Новий театр у Львові. (УБІ). В одному з кращих будинків Львова відкрито театр музичної комедії. Це п'ятий за чергою театр, діючий тепер у місті. Керує театром заслужений діяч мистецтв УРСР В. Скляренко. («Правда» Ч. 81).

Партійні журнали на Україні. (УБІ). ЦК КП(б)У прийняв постанову про партійні журнали на Україні:

«ЦК КП(б)У постановив відновити видання теоретичного і політичного органу ЦК КП(б)У — щомісячного журналу «Большевик України».

Досі видавані журнали «Партробітник України» і «Пропагандист» і агітатор ліквідуються як такі, що «нездовільно виконують свої завдання». Замість них буде видаватися журнал «Партійне життя», розрахований на обласні, міські та районні керівні кадри.

ЦК КП(б)У вжив заходів до серйозного поліпшення журналу «Блокнот агітатора» («Радянська Україна», Ч. 217. 1947).

НАКЛАДОМ ВІДАВНИЦТВА „ОРЛІК“ В БЕРХТЕСГАДЕНІ

